

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

Možnosti adopce v ČR a adaptace dítěte do společnosti

Aneta Vrtišková

© 2016 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Aneta Vrtišková

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Možnosti adopce v České republice a adaptace dítěte do společnosti

Název anglicky

Options adoption in the Czech Republic and child adaptation to society

Cíle práce

Cílem této práce bude srovnat proces adopce před dvaceti lety a více s dnešní dobou. Jaké proběhly změny, zda se pro budoucí rodiče možnost adopce změnila k lepšímu či k horšímu. Výzkum se bude zaměřovat také na novelizaci občanského zákoníku z roku 2014, která přinesla několik změn v oblasti adopce. Budou navrženy případné další změny, které by mohly adoptivní situaci posunout výše. Dalším cílem bakalářské práce bude zmapování průběhu začlenění dítěte do nové rodiny i společnosti. Zkoumání bude probíhat jak z pohledu sociálních pracovníků, tak i z vnímání této situace náhradními rodinami.

Metodika

Metodikou zkoumání, která bude při psaní této práce použita, bude především kvalitativní způsob získávání dat. Informace při rozhovorech se sociálními pracovníky i s rodinami budou získávány pomocí polostrukturovaných dotazníků. Tento sběr dat se jeví při dané problematice jako nejoptimálnější. Umožní porozumět tomuto tématu do hloubky a zároveň poskytuje prostor pro názory dotazovaných.

Doporučený rozsah práce

40-50

Klíčová slova

adopce, osvojení, pěstounská péče

Doporučené zdroje informací

- NOVOTNÝ, Petr. Nový občanský zákoník: rodinné právo. První vydání. 194 pages. ISBN 9788024751672.
- PURVIS, Karyn B, David R CROSS a Wendy Lyons SUNSHINE. Dítě v nové rodině. Vyd. 1. Překlad Lenka Vlčková. Praha: Grada, 2013, 252 s. ISBN 9788024745350.
- SVOBODA, Karel. Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 243 s. Právní rukověť. ISBN 9788074785122.
- ŠANDEROVÁ, Petra. Tělesnost jako významný faktor procesu adopce: kulturně antropologický problém. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, 162 s. Studie (Sociologické nakladatelství), 71. sv. ISBN 9788074190469.
- ZEZULOVÁ, Dagmar. Pěstounská péče a adopce. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 197 s. ISBN 9788026200659.

Předběžný termín obhajoby

2015/16 LS – PEF

Vedoucí práce

Mgr. Ing. Martin Slaboch, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 4. 11. 2015

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 10. 11. 2015

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 14. 03. 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Možnosti adopce v ČR a začlenění dítěte do společnosti" jsem vypracoval(a) samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor(ka) uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 14. 3. 2016

Poděkování

Rád(a) bych touto cestou poděkoval(a) mému vedoucímu bakalářské práce Ing. Mgr. Martinovy Slabochovi, Ph.D. za cenné informace a pomoc při vedení mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří k výzkumu přispěli svými odpověďmi.

Možnosti adopce v ČR a adaptace dítěte do společnosti

Souhrn

Bakalářská práce je zaměřena na možnosti adopce v České republice a začlenění dítěte do nové rodiny a společnosti. Teoretická východiska přibližují vývoj osvojení z historického hlediska, možné druhy osvojení v ČR a podmínky úspěšné adopce. Autor čtenáře seznamuje se samotným průběhem procesu adopce, popsáním v jednotlivých fázích od podání žádosti o zprostředkování až po navazování kontaktu s dítětem. Práce zasvěcuje čtenáře do oblasti pěstounské péče spolu s jejím vznikem, typy a finanční stránkou. Pozornost je zaměřena na novelizaci, která upřednostnila rodinnou péči před ústavní.

Praktická část zhodnocuje novelizace, které nastali v oblasti osvojení k 1. 1. 2014. Dále popisuje první dny osvojeného dítěte v nové rodině. Seznamuje čtenáře s problémy, které náhradní rodiče nejčastěji řeší při adaptaci dítěte do společnosti.

Cílem práce je zhodnotit novelizace, které nastali v oblasti osvojení k 1. 1. 2014. Na základě odpovědí posoudit, zda novelizace v osvojení byly krokem dobrým či špatným. Případně navrhnout dalších změn, které by mohly zefektivnit celý proces osvojení. Analyzovat proces začlenění dítěte do společnosti. Uvést z jakých důvodů může u dítěte vzniknout pocit deprivace či negativní vzorce chování, které zapříčiňují složitější adaptaci do kolektivu.

Klíčová slova: adopce, osvojení, náhradní rodinná péče, pěstounská péče, adopce na dálku, novelizace, Nový občanský zákoník, příchod dítěte do rodiny, začlenění, společnost

Options adoption in the Czech Republic and child adaptation to society

Summary

Bachelor thesis is focused on the possibility of adoption in the Czech Republic and the child's integration into the new family and society. Theoretical bases closer to mastering the development from a historical perspective, kinds of adoption in the Czech Republic and the conditions for successful adoptions. The author introduces the reader to the actual course of the adoption process, described in various stages of the request for mediation to establish contact with the child. Thesis introduces the reader in foster care together with creation, types and financial aspects. Attention is focused on the amendment that gave priority to family care over institutional.

The practical part evaluates the amendment, which occurred in the area of adoption 1. 1. 2014. It also describes the early days of the adopted child in the new family. It acquaints readers with the problems that foster parents frequently addressed in the child's adaptation to society.

Target of this thesis is to evaluate the amendments that have occurred in the area of adoption 1. 1. 2014. Based on the responses to assess whether the amendments were a step in mastering good or bad. Any proposing other changes that would streamline the process of adoption. Analyze the process of integrating the child into society. Specify on what grounds can a child develop a sense of deprivation and negative behaviors that cause complex adaptation to the collective.

Keywords: adoption, foster care, Child Sponsorship, the New Civil Code, the entry of a baby into the family, integration, society

Obsah

1 Úvod.....	10
2 Cíl práce a metodika	11
2.1 Cíl práce	11
2.2 Metodika	12
3 Literární rešerše	13
4 Teoretická východiska	15
4.1 Proč lidé chtějí zakládat rodiny?	15
4.2 Náhradní rodinná péče	16
4.2.1 Vývoj osvojení a náhradní péče o dítě od počátku po současnost.....	16
4.3 Možné druhy osvojení.....	22
4.3.1 Dle míry začlenění do budoucí rodiny.....	23
4.3.2 Z hlediska osob osvojitelů	23
4.3.3 Dle místa budoucího bydliště dítěte.....	23
4.3.4 Dle možnosti zrušení osvojení.....	25
4.4 Podmínky pro osvojení dítěte.....	26
4.5 Proces zprostředkování osvojení.....	27
4.5.1 Fáze procesu	27
4.6 Pěstounská péče	30
4.6.1 Pěstounská péče v historii.....	30
4.6.2 Typy pěstounské péče	32
4.6.3 Finanční stránka.....	34
4.7 Základní rozdíly mezi adopcí a pěstounstvím.....	39
4.8 Adopce na dálku.....	40
4.8.1 Arcidězní charita Praha - Adopce na dálku®	40
5 Vlastní výzkum.....	43
5.1 Novelizace občanského zákoníku	46
5.1.1 Svěření dítěte do osvojení.....	46
5.1.2 Osvojení zletilého	48
5.1.3 Vyjádření osvojovaného dítěte	49
5.1.4 Informování dítěte o osvojení	50
5.2 Problematika českého právního systému	52
5.3 Začlenění dítěte do společnosti	53
5.3.1 První dny dítěte v nové rodině.....	53
5.3.2 Začleňování dítěte do společnosti.....	55

6	Výsledky	59
7	Závěr.....	61
8	Seznam použitých zdrojů	62
9	Přílohy	67

1 Úvod

Adopce neboli také osvojení je jednou z forem náhradní rodinné péče. Adopce se jeví skvělým východiskem pro páry, jež mají problém počít dítě přirozenou cestou a přes veškerou snahu odborníků zůstávají bez vysněného potomka. Zájem o osvojení mohou projevit také osoby, které již děti mají, ale přesto touží přijmout opuštěné dítě za své a poskytnout mu tak novou, milující rodinu spolu s šancí na lepší život.

Mnozí náhradní rodiče prochází náročným procesem osvojení. Den za dnem netrpělivě čekají na onen telefonát, který je informuje o nalezení vhodného dítěte. Avšak přijetím nového potomka jejich úsilí nekončí. Ten největší úkol je teprve před nimi.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretických východisek a část vlastního výzkumu.

Teoretická část nejdříve uvádí čtenáře do světa osvojení skrze historickou exkurzi náhradní rodinné péče. Dále je kladen důraz na možné druhy osvojení v ČR a podmínky úspěšné adopce. Čtenář je seznámen se samotným průběhem procesu adopce, popsaném v jednotlivých fázích. Fáze líčí proces adopce od úplného počátku tj. podání žádosti o zprostředkování až do jeho zdárného konce tj. navazování kontaktu s dítětem.

Práce seznamuje také s pěstounskou péčí, jejím vznikem, typy a finanční stránkou pěstounské péče. Pozornost je zaměřena také na novelizaci, která upřednostnila rodinnou péči před ústavní. Jedná se o pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Praktická část zhodnocuje novelizace, které nastali v oblasti osvojení k 1. 1. 2014. Dále popisuje první dny osvojeného dítěte v nové rodině. Jak se integruje do nového prostředí a jak se sžívá s novými rodiči. Seznamuje čtenáře s problémy, které náhradní rodiče nejčastěji řeší při adaptaci dítěte do společnosti.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Když dne 1. 1. 2014 přišel v platnost Nový občanský zákoník, vnesl mnoho změn také do oblasti osvojení. Institut osvojení, dříve upraven v zákoně o rodině, od té doby spadá pod Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb.

Cílem této práce je zhodnotit novelizace, které nastali v oblasti osvojení k 1. 1. 2014. Pro dosažení primárních cílů bylo stanoveno několik dílčích cílů. Konkrétně zhodnotit názory respondentek ohledně následujících novel:

- svěření dítěte do osvojení a s tím nově spojená 3 měsíční lhůta, která slouží pro případnou změnu názoru biologické matky,
- možnost osvojení zletilého,
- vyjádření osvojovaného dítěte od 12 let,
- povinné informování dítěte o osvojení.

Na základě odpovědí posoudit, zda novelizace v osvojení byly krokem dobrým či špatným. Záměrem je také navrhnout případných dalších změn, které by mohly zefektivnit celý proces osvojení.

Dalším cílem bakalářské práce je zjistit, jak probíhají první dny osvojeného dítěte v nové rodině. Zda se dítě lehce integruje do nového prostředí. Jaké projevy chování můžeme v těchto dnech u dítěte nejčastěji pozorovat. Jak se sžívá s novými rodiči. S jakými možnými problémy se osvojitelé nejčastěji setkávají a jak vzniklé problémy nejlépe řešit.

Cílem je také analyzovat proces začlenění dítěte do společnosti. Uvést z jakých důvodů může u dítěte vzniknout pocit deprivace či negativní vzorce chování, které zapříčiňují složitější adaptaci do kolektivu.

2.2 Metodika

Vlastní část práce vychází především z metod kvalitativního výzkumu. Tento sběr dat se jeví při dané problematice jako neoptimálnější. Umožní porozumět danému tématu do hloubky a zároveň poskytuje prostor pro individuální vyjádření respondentů. Nevýhodou kvalitativního výzkumu je velká časová náročnost zejména při sběru a analýze dat.

V rámci výzkumu jsem oslovila a navázala spolupráci s pěti respondentkami. Respondentky se sestávaly ze čtyř osvojiček a jedné sociální pracovnice, která se zabývá náhradní rodinnou péčí.

Dvě osvojičky jsem získala prostřednictvím nástrojů sociální sítě. Třetí osvojičku jsem kontaktovala prostřednictvím elektronické pošty. Kontakt na ni mi poskytla kolegyně ze zaměstnání. Čtvrtá osvojička byla kontaktována telefonním hovorem. Osvojička je dlouholetá rodinná známá. Sociální pracovnici jsem kontaktovala prostřednictvím elektronické pošty.

Dotazování probíhalo formou polostrukturovaného rozhovoru. U každé otázky byl ponechán dostatečný prostor pro vlastní vyjádření respondentek. Otázky zjišťovaly sympatie respondentek k jednotlivým novelám, které přišly v platnosti 1. 1. 2014.

Další otázky byly směřovány na průběh prvních dnů dítěte v nové rodině. Cílem bylo zjistit odpověď na otázku, jak probíhá začleňování dítěte nejen do rodiny, ale také do celé společnosti.

Atmosféra při vedení všech rozhovorů byla uvolněná a příjemná.

3 Literární rešerše

Obecné uvedení do světa osvojení a pěstounské péče poskytuje jeden ze stěžejních autorů, mezinárodně uznávaný profesor Zdeněk Matějček, který na dané téma napsal mnoho publikací. Jeho dílo *Náhradní rodinná péče*, napsané ve spolupráci s PhDr. Vědunou Bubleovou, PhDr. Jiřím Kovaříkem a dalšími autory, je základním průvodcem pro všechny odborníky, osvojitele a pěstouny. V knize jsou popsány možné druhy náhradní péče v ČR včetně mezinárodní adopce a pěstounské péče v zahraničí. Dále se profesor Matějček se svým kolektivem zabývá psychologickými hledisky, genetikou pro náhradní rodinnou péči, adopčním trojúhelníkem a mnoho dalším.

Autorkou zabývající se problematikou adopce z pohledu kulturně antropologického je Mgr. Petra Šanderová ve své knize *Tělesnost jako významný faktor procesu adopce*. Objasňuje sociálně sdílené stereotypy, které jsou spojovány s dětmi odlišného etnika a které významně ovlivňují preference žadatelů při osvojení. Děti s tělesným charakterem, který je širokou veřejností hodnocen negativně, jsou častěji odmítány. Autorka dospívá k názoru, že milující rodina může negativní stereotypy zmírnit, avšak tyto stereotypy nikdy zcela nezmizí.

Ze zahraničních odborníků zabírající se adoptí je Caroline Archerová (USA), žena, která vychovala čtyři osvojené děti. V jejím díle *Dítě v náhradní rodině* jsou sepsány rady náhradním rodičům ohledně prvních dnů dítěte doma, jak probíhá vývoj dítěte v raném věku, jak navazovat citové vazby, jak se zachovat v problémových situacích a jiné. Přestože autorka pochází z jiného kulturního prostředí, její rady a doporučení lze aplikovat i v České Republice. Z publikace se dozvídáme, že zdravého vývoje dítěte nejlépe docílíme, když budeme podporovat jeho sebeuvědomění, dotyk, vnímání zvuků a čichů. Kniha může sloužit také pro všechny dětské psychology, speciální pedagogy a pracovníky sociální péče.

Jayne E. Schoolerová, koordinátorka adopčních procesů v Ohio je další zahraniční autorkou píšící o adopti. Podstatná část její knihy *Adopce h založený na slibu* se věnuje situacím a problémům, které se mohou objevit při náhradním osvojení. Způsob, kterým

Jayne E. Schoolerová píše je osobní, optimistický, ale zároveň realistický. Už samotný název knihy předchází její obsah. Z díla vyplývá, jak důležité je vytvořit pevné pouto mezi milujícími náhradními rodiči a dítětem. Pouto, které je postaveno na důvěře, odvaze a sebevědomí.

4 Teoretická východiska

4.1 Proč lidé chtějí zakládat rodiny?

V následujících řádcích je uvedeno pár základních důvodů, které vedou k založení rodiny. Lidé chtějí mít rodinu hned z několika důvodů. Americký badatel E. H. Pohlman (1969), který se touto otázkou zabývá, uvádí hlavním důvodem instinkt. Člověk má od přírody vrozený rodičovský pud, dřímající uvnitř každého z nás. Profesor Matějček (1999) ve své knize *Náhradní rodinná péče* píše, že bezdětnost je nepřirozená a nepřirodní, s čímž můžu jen souhlasit. Důvodem číslo dvě je motivace psychologicko-společenská. Rodičovství je mnohdy otázkou společenské prestiže. Dokazujeme tím naši ploditelskou schopnost, díky rodičovství nevybočujeme z davu.

Další důvody pro rodičovství:

„Dítě znamená posílení rodinného společenství a přináší radost a zábavu. Jinak by byl život nudný. Máme-li děti, máme někoho, komu můžeme věnovat svou lásku, své myšlení, své snahy a naděje. Odkážeme mu svůj majetek – nač jinak bychom se v životě tolik dřeli a lopotili (Matějček, 1999).“¹

V dřívějších dobách byl na prvním místě ohledně pořizování dítěte hospodářský činitel – děti byly levná pracovní síla a pojistka na stáří. Čím více potomků měli, tím větší měli rodiče jistotu, že se o ně ve stáří některé z dětí postará. Celosvětové výzkumy konané v sedmdesátých letech potvrdily fakt, že se situace změnila. Hledisko materialistické se transformovalo na hledisko citové. Děti rodičům dávají radost, obohacují jejich život a zabraňují osamělosti.

¹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8, s. 55.

4.2 Náhradní rodinná péče

4.2.1 Vývoj osvojení a náhradní péče o dítě od počátku po současnost

Česká spisovatelka Marie Červinková-Riegrová v roce 1894 napsala:

„Čím zjevnější byla opuštěnost, tím dříve obracena k ní pozornost – a proto nejdříve bylo postaráno o sirotky, kteří láskyplné rodiče své ztratili, a o ty děti ještě nešťastnější, které jich nikdy nenalezli...Jedni říkají jim plody lásky a jiní plody hříchu – ale ony samy trpí bez hříchu a rostou bez lásky.“²

Osvojení (synonymum ke slovu adopce), je nejvyšší forma náhradní rodinné péče, která existuje. Jedná se o stav, kdy dospělí přijme lidskou bytost, která není jeho biologickým potomkem, za svou vlastní. Ač se může zdát tento pojem a problémy s ním spojené záležitostí spíše moderní společnosti, není tomu tak. Osvojení, neboli také adopce, sahá daleko do historie. Byla to praxe běžně užívaná mnoha kulturami. Péče o opuštěné děti je jedno z nejstarších projevů dobročinnosti (Červinková-Riegrová, 1894). Profesor Matějček (1999) ve své knize *Náhradní rodinná péče*, popisuje dělení vývoje osvojení do pěti fází dle P. Vodáka (1967). Fáze jsou následující:

1. fáze 8-6. stol. př. n. l. - Starý Řím

Nejstarší zmínky o adopci, pochází z Antického Říma, již z dob Republiky. Tehdejší zákon pravil: „*adoptio naturam imitatur*“. Tyto slova v překladu znamenají, že vztah mezi osvojencem (dítětem) a osvojitelem, je podobný vztahu vlastního dítěte s jeho rodiči.

Adopce byla spíše záležitostí bohatších rodin s vyšším postavením. Jediný kdo mohl adoptovat jinou osobu, byla hlava rodiny, čili otec „*pater familias*“. Pater familias byl

² MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8, s.17.

nejvýše postavený člen rodiny a všichni ostatní, včetně osvojeného, mu byli podřízeni. Jako jediný byl svéprávný.³

Přijetí novorozeněte otcem rodiny probíhalo jako obřad, kdy bylo novorozeně položeno na zem před otce rodiny a jím ze země zvednuto. Tím se stalo členem rodiny.⁴

Ženy měly právo osvojení odepřené. Až za císařského období bylo ženám umožněno také adoptovat, nikoli ale v takové míře, jako mužům. Když si žena osvojila potomka, potomek po ní pouze dědil majetek a práva. Nebyl ženě podřízený, jako v případě muže. Adopce se netýkala pouze dětí a náctiletých, ale také dospělých osob. Jedinou podmínkou byl minimálně 18 let věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem.

Za těchto dob se nejvíce přihlíželo prioritám osvojitele. Byly to právě jeho vlastní zájmy, jeho vlastní užitky, které ho vedly k adopci cizího potomka. Na priority dítěte se příliš nehledělo. Nešlo zde o poskytnutí péče a pomoci člověku v nouzi, jak to známe z dnešní doby. Hlavní význam osvojení spočíval v pokračování rodu, jména rodiny a v dědění majetku. Rodina, která neměla žádného následovníka, byla odsouzena k utrpení v posmrtném životě, jelikož nezbyl nikdo, kdo by je uctíval a nosil jim oběti.⁵

Těmito základy a podmínkami pro adopci, která vznikla v antickém Římě, se řídili později i ostatní evropské země.

2. fáze 5. stol př. n. l. - konec 18. stol. - Středověk a novověk

Antické období je pomalu na ústupu a přichází období Středověku. Středověk představuje pro osvojení největší útlum. V tomto čase válek a chudoby nebyl život dítěte natolik ceněný. Již ani vysoko postavené rody a šlechtici neměli zájem o osvojení nevlastního potomka. Šlechta se snažila o sňatky v jejich rodu, aby tak zamezila rozdělování majetku.

³ ŠVESTKA, Jiří. *Osvojení v československém právním řádu*. Praha: Univerzita Karlova, 1973. Acta Universitatis Carolinae.

⁴ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-334-6.

⁵ Římské právo [online]. Antika, 2014 [cit. 2015-09-14]. Dostupné z WWW: <http://antika.avonet.cz/article.php?ID=1497>.

Avšak zdravotnictví v této době nebylo tak vyspělé, jako v pozdějších dobách. Úmrtnost dětí při porodu byla stále vysoká, a tak výjimka mohla nastat, jestliže bezdětní rodiče hledali náhradu za zesnulého potomka.

Jak je psáno výše, válka spolu s chudobou plodila spoustu sirotků a opuštěných dětí. V Konstantinopoli roku 335 byl zřízen první známý útulek pro sirotky (Matějček, 1999). Během let se v kostelech začali objevovat takzvané nádoby, do kterých mohly matky odkládat nechtěné děti. Dalo by se hovořit o předchůdcích dnešních „babyboxů“.

Roku 787 v Miláně byl založen první nalezinec pro opuštěné děti do 1 roku života (Matějček, 1999). Nalezená nemluvňata byla v tomto zařízení vychována až do jejich dospělosti. Nicméně kvůli špatnému hygienickému prostředí a šířícím se nemocem často nepřežila. Úmrtnost mnohdy dosahovala až 100%. Číslo odložených dětí rostlo a nalezince začaly být přelidněné. Častokrát byly děti odvezeny na venkov, kde žily u pěstounské rodiny. Jakmile povyroستly, byly pronajaty jako levná pracovní síla.

Další nalezinec byl založen roku 1070, jedná se o slavný klášter sv. Ducha v Montpellieru. Později se nalezince rozšířily po celé Evropě. Existovaly nalezince v Itálii, Francii, Španělsku, Londýně a dokonce i v Praze. Nejstarší špitál v Praze, který pečoval o nalezence, se jmenoval Vlašský špitál. Pocházel ze 17. století a nacházel se na Malé Straně. Zhruba o 200 let později, za vlády Marie Terezie, byl špitál spojen spolu s nalezincem a porodnicí Marie Magdalény. Stal se jedním z nejlepších špitálů v Praze, avšak Josef II., syn Marie Terezie, jej nechal zrušit. Místo toho nechal postavit porodnici a nalezinec U Apolináře, která stojí v Praze dodnes (Matějček, 1999).

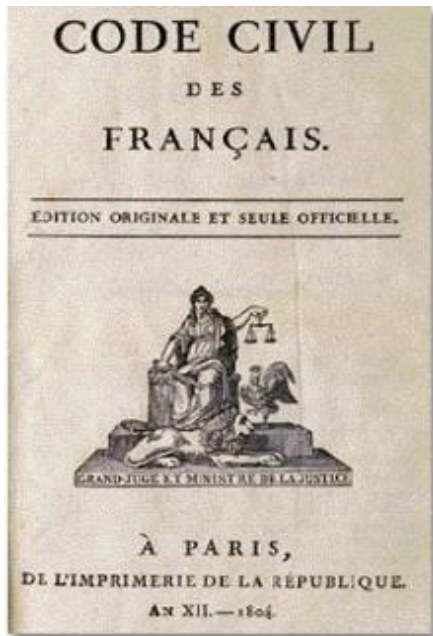
Obrázek 1- Porodnice u Apolináře v Praze
Zdroj: www.novinky.cz

3. fáze 18 stol. - 19. stol. – Osvícenství

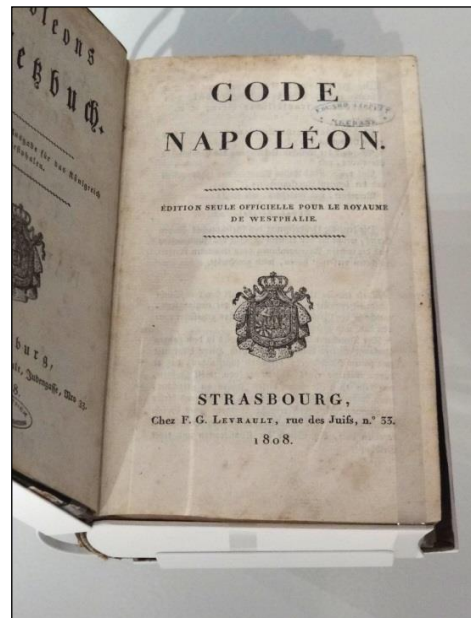
Osvícenství vyneslo adopci znovu na vrchol. Nalezince byly stále potřebné a tak vznikla jejich pokročilá forma - sirotčinec. Sirotčinec zastával funkci dnešních Dětských domovů, kde vyrůstaly děti nejen nalezené, ale také nemanželské, narozené ve věznicích, nalezené policií atd.

Začínala se brát v potaz i práva osvojenců a opuštěných dětí. Roku 1804 bylo osvojení včleněno do francouzského občanského zákoníku *Code Civil* (později nazýván *Code Napoleon*). Toto včlenění přineslo několik podmínek pro adopci a to zejména:

- Věk osvojitele musí být minimálně 50 let
- Věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem musí být minimálně 18 let
- Osvojitel musí být bezdětný
- Osvojení musí být ujednáno smlouvou

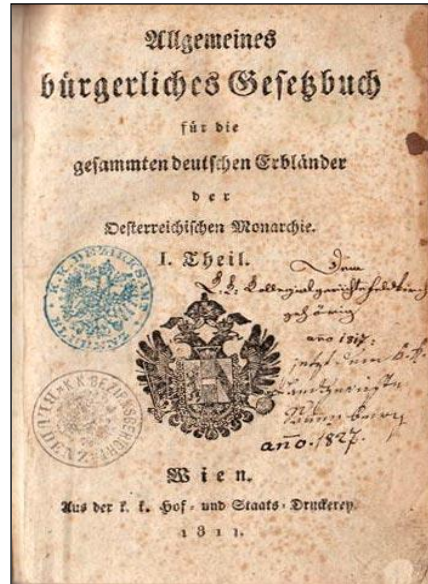

Obrázek 3 - zákoník Code Civil
Zdroj: www.oll.libertyfund.org

Obrázek 2 - zákoník Code Napoleon
Zdroj: www.wikimedia.org

Tímto zákoníkem se roku 1811 nechalo inspirovat i Rakouské císařství a vytvořilo *Všeobecný občanský zákoník - ABGB* (z německého *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch*). Všeobecný občanský zákoník stanovil podobné podmínky k adopci, jako Code civil. Minimální věková hranice osvojitele byla však 40 let.⁶

Obrázek 4- Všeobecný občanský zákoník z roku 1811
Zdroj: www.kdejsitato.cz

⁶ RADVANOVÁ, Senta. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1999. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-182-2.

4. fáze 1. polovina 20 stol. – První republika

V této fázi se lidé stále více soustředí na blaho a bezpečí dítěte, než tomu bylo ve fázích předchozích. Vyvíjí se pedagogika, psychologie, dětská péče a lékařství a v neposlední řadě tzv. „pedologie“ (interdisciplinární věda o dítěti). Jeden z hlavních představitelů pedologie, profesor Cyril Stejskal, 1944:

„Už i sociální péče se dnes propracovala k poznatku, že dosáhne plného úspěchu jenom tenkrát, když z odborní svou práci. Tj. když na místo dobročinnosti – nezřídka zacházející až do sentimentality – postaví odborné síly, řádně k tomu školené. Nestáčí už jenom mít dobré srdce a domnívat se, že všechno ostatní bude k tomu přidáno samo sebou. Péče o mládež vřadila užitou pedologii do soukolí svých odborných pomůcek, vycházejíc z úvahy, že napřed musíme co nejlépe proniknout osobitost dítěte nám svěřeného a porozumět muk a potom teprve můžeme s jistotou rozhodnout o způsobu, jak mu pomoci.“⁷

5. fáze 2. polovina 20. Stol. – období po II. Světové válce

Vývoj adopce v českém právu:

Rodinná výchova je potlačována. Namísto toho je prosazována výchova kolektivní. V květnu roku 1949 došlo k dalším novelizacím v zákoně. Spolu s novým zákonem o rodinném právu se adopce stala veřejnoprávním vztahem, dosud měla adopce soukromoprávní vztah. Postavení muže a ženy je zrovnoprávněno, adoptovat mohli pouze manželé společně, minimální věkové podmínky byly zrušeny a nadále není povoleno adoptovat zletilé osoby. Vznikají i další nové formy adopce.

Doposud byla adopce vždy zrušitelná tzv. adopce 1. stupně. Rok 1958 přinesl novou formu adopce a to adopci tzv. 2. stupně – nezrušitelnou, někdy se můžeme setkat s výrazem „typu“, namísto stupně. Při nezrušitelné adopci osvojitelé nahradili osvojencovi původní rodiče ve všech směrech. Původním rodičům zcela zanikají práva a povinnosti a veškerý vztah vztahující se k jejich dítěti.

⁷ MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8, s. 21.

Rodina se dostala znovu do čela mezi výchovnými institucemi v letech 1963, kdy byl přijat nový zákon o rodině (Matějček, 1999). Tento zákon byl účinný na našem území téměř 50 let - od 1. dubna 1964 do 31. prosince 2013. Nezrušitelně osvojit dítě mohli rodiče od jeho prvního roku života. Byla zavedena tříměsíční preadopční, neboli před adopční péče. Preadopční péče je zákonem určená doba nejméně tří měsíců před řádnou adopcí. Během této doby si budoucí rodiče zvykají na nového potomka, navazují spolu vztah a dítě se včleňuje do rodiny. Osvojitelé hradí tuto péči na vlastní náklady. Jestliže uspějí, soud jim adopci povolí. Preadopční péče není povinná v případě změny pěstounské péče na osvojení, nebo v případě, kdy se z poručníka stává osvojitel a samozřejmě pokud poručník o dítě již v minulosti pečoval.

Lidem se svobodným, či ovdovělým statusem byla umožněna adopce až novelizací současného zákona v roce 1982 (Matějček, 1999).

Předcházejících pět fází nám přibližuje historii adopce a její vývoj. Jak můžeme vyčíst z textu, adopce nebyla jednoduchým procesem ani pro osvojitele, ani pro osvojence. Zákony o adopci se stále novelizují a mění i v dnešní době. Můžeme se tedy jen domnívat, jak to bude s procesem adopce v budoucnu.

4.3 Možné druhy osvojení

V České republice rozlišujeme několik druhů osvojení. Základní hlediska, dle kterých osvojení dále členíme jsou:

- Míra začlenění do budoucí rodiny
- Z hlediska osob osvojitelů
- Místo budoucího bydliště dítěte
- Možnost zrušení osvojení

V následujících kapitolách jsou jednotlivě představena všechna zmíněná hlediska s jejich výslednou formou.

4.3.1 Dle míry začlenění do budoucí rodiny

Adopce úplná

Tato forma adopce spočívá v úplném zaniknutí právních vztahů, které osvojenec může mít ke své biologické rodině. Mezi osvojencem a osvojitelem vznikne plnohodnotný vztah, jako je mezi rodiči a dětmi.⁸ V tomto případě adopce vznikne příbuzenský vztah i mezi dalšími členy budoucí rodiny - sourozenci, prarodiče atd. Tato forma osvojení je jediná platná a možná na území ČR. Následující neúplná adopce v ČR už z právní formy platná není.

Adopce neúplná

Zde zůstávají zachované určité právní vztahy osvojence ke své biologické rodině. Jedná se především o dědické právo a vyživovací povinnost. Dále nevznikají příbuzenské vztahy k širší budoucí rodině, jako u varianty výše.

4.3.2 Z hlediska osob osvojitelů

Individuální osvojení

Osvojení, kdy osvojitelem je pouze jedna osoba, ať už žena či muž.

Společné osvojení

Společně osvojit dítě je umožněno pouze manželskému páru.

4.3.3 Dle místa budoucího bydliště dítěte

Osvojení vnitrostátní

Osvojení v rámci České republiky.

Osvojení mezinárodní

Pod pojmem mezinárodní osvojení se rozumí:

- osvojení dítěte ze zahraničí
- osvojení dítěte do zahraničí

⁸ Dítě v náhradní rodině potřebuje i Vaši pomoc!, brožura, vydalo Středisko náhradní rodinné péče o. s., Praha 2011

Pokud se pro dítě nedaří najít vhodnou náhradní rodinu v jeho zemi, je možná i adopce do cizí země. Tato forma osvojení je upravena Úmluvou o ochraně dětí a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Tzv. Haagská úmluva stanovuje, jak postupovat při adopci do ciziny, práva a povinnosti jednotlivých institucí. Dále se zabývá právem dítěte ohledně upřednostnění adoptce v zemi jeho původu, aby mohlo vyrůstat ve své vlasti. Zaručuje biologickým rodičům anonymitu a zásadně vylučuje z osvojení jakékoliv zisky. Haagská úmluva nařizuje signatářským státům, aby na svém území určily jeden ústřední orgán, který bude za osvojení dětí přicházejících ze zahraničí nebo odcházejících do zahraničí zodpovědný. U nás tuto funkci plní Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí sídlící v Brně.⁹ Jestliže se pracovníkům Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně během šesti měsíců nepodaří nalézt pro dítě vyhovující rodinu, přichází na řadu mezinárodní adopce. Od účinnosti této úmluvy (tj. od 1. 6. 2000) bylo již z České republiky zprostředkováno více jak 500 osvojení. Osvojení probíhala převážně po Evropském kontinentu, nejčastěji do Dánska, Německa, Itálie a Švédska.

Adopcí ze zahraničí do ČR je podstatně méně. Počet států, z nichž je možné osvojovat je minimum. Často žadatele odradí vysoká finanční náročnost programu. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně navázal spolupráci pouze s Bulharskem, Filipíny a dvěma africkými zeměmi Burkina Faso a Burundi. Ročně Úřad zprostředkuje cca 50 mezinárodních osvojení.¹⁰

Dle výsledků (Šanderová, 2011) ohledně preferencí rasové příslušnosti adoptovaného dítěte v ČR¹¹, vyplývá, že černošská rasa (2. místo) je upřednostňována nad asijskou (3. místo).¹²

⁹ Osvojení a zahraničí [online]. Adopce.com, projekt náhradní rodinné péče [cit. 2016-01-09]. Dostupné z WWW: <http://www.adopce.com/adopce-osvojeni/osvojeni-a-zahranici/>

¹⁰ Mezinárodní osvojení [online]. Úřad pro mezinárodní ochranu dětí [cit. 2016-01-09]. Dostupné z WWW: <http://www.umpod.cz/osvojeni/>

¹¹ Výzkum preferencí prováděný u skupiny bezdětných respondentů.

¹² 1. místo zaujímá bělošská rasa, 4. místo postižené děti a poslední příčku romská rasa.

Černošská rasa je v České republice dle *free listingu* vnímána vesměs pozitivně. Lidé její příslušnosti bývají označováni jako milí, přátelští, pracovití. Podle adoptivních rodičů jsou černošské děti zkrátka roztomilé, exotické, sportovně nadané, neoprávněně diskriminované a trpící chudobou a hladem. Jejich osvojením si zvyšují společenský status a uznání před veřejností. Opozitem pozitivně laděného vnímání u nás je negativní vnímání této rasy v USA. Afroameričané jsou vnímáni jako agresivní, nebezpeční a násilní lidé.¹³

Nízký status asiátů v ČR zapříčiňují stereotypní vlastnosti, které jsou s nimi spojovány – násilí, špatná čeština, vlezlost, příliš vysoká početnost. Jako pozitivní stereotypy se ukázaly přizpůsobivost a pracovitost. Nicméně negativní stereotypy vysoce převyšují nad pozitivními. Předpoklad slušného a usměvavého Asiata můžeme najít právě v USA, kde jsou bráni jako dobří, klidní, chytří, tvrdě pracující a dobří v matematice (Steinberg, Hall 2000).

4.3.4 Dle možnosti zrušení osvojení

Dříve, ještě před účinností novelizace v zákoně, která přišla v platnost 1. 1. 2014, se rozlišovalo osvojení na zrušitelné a nezrušitelné. Osvojení je nyní možné pouze ve formě nezrušitelné.

Osvojení zrušitelné

Pro osvojení zrušitelné se používají také výrazy osvojení prosté nebo osvojení 1. typu. Jednalo se o osvojení, kdy soud na návrh osvojence nebo osvojitele zrušil právní vztah mezi nimi. Strana, která zažádala o zrušení, byla nucena doložit adekvátní důvody proč se tak rozhodla. Zanikly práva a povinnosti vyplývající z osvojení a obnovily se všechna práva a povinnosti osvojence k původní rodině. Osvojenec získal zpět své původní příjmení. Majetková práva a povinnosti osvojence vzniklé před zrušením osvojení, zůstaly v platnosti. Tento způsob se využíval v případě, kdy bylo dítě mladší jednoho roku.¹⁴

¹³ ŠANDEROVÁ, Petra. *Tělesnost jako významný faktor procesu adopce: kulturně antropologický problém*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-046-9.

¹⁴ § 840 a § 841, občanský zákoník

Osvojení nezrušitelné

Osvojení II. typu vzniká po uplynutí tří let od počátku osvojení. Nezrušitelné osvojení neplatí, pokud je v rozporu se zákonem. Minimální věková hranice osvojovaného dítěte je jeden rok. Osvojení zrušitelné může být změněno na osvojení nezrušitelné, opačným způsobem však nikoli.¹⁵ Zmíněná právní překážka je však předmětem přezkoumání Ústavního soudu.

Při zrušitelném osvojení jsou biologičtí rodiče stále napsáni v rodném listě dítěte. Při nezrušitelném osvojení se zapíšu jako rodiče do rodného listu jeho adoptivní rodiče. To však neznamená, že původní rodiče budou zcela vymazáni a nedohledatelní v pozdější době. Dle směrnice Ministerstva vnitra je zápis o adopci dítěte spolu se jmény biologických rodičů uveden pod kolonkou „dodatečné záznamy a změny“. Tímto způsobem si později již plnoletý osvojenec může dohledat pravdu o jeho původu (Matějček, 1999).

4.4 Podmínky pro osvojení dítěte

Dítě lze osvojit dvěma způsoby, které jsou stanoveny Novým občanským zákoníkem:

- Se souhlasem biologických rodičů dítěte
- Bez souhlasu biologických rodičů dítěte

Se souhlasem biologických rodičů dítěte

Souhlas mohou dát rodiče buďto přímo - ve vztahu ke konkrétním osvojitelům (adresný souhlas) anebo blanketově - souhlas předem, bez vztahu ke konkrétním osvojitelům.

Bez souhlasu biologických rodičů dítěte

Souhlasu rodiče není k osvojení třeba, pokud byl rodič zbaven rodičovské odpovědnosti a zároveň práva dát souhlas k osvojení. Nebo rodič o dítě nejeví zájem - uběhly alespoň 3 měsíce od posledního projeveného zájmu o dítě.

¹⁵ § 840 odst. 2, občanský zákoník

4.5 Proces zprostředkování osvojení

Procesem vyřizování žádostí, posuzováním žadatelů o zprostředkování osvojení se zabývá zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, naposledy významně novelizovaný od 1. 1. 2013 Sb. Soudy postupují při svěřování dětí do osvojení dle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních a zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu.¹⁶

4.5.1 Fáze procesu

Proces zprostředkování osvojení se skládá z několika navazujících fází:

1. Podání žádosti o zprostředkování obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností

Vše začíná na obecním Úřadu obce s rozšířenou působností, kde žadatelé vyplní „Žádost o zařazení do evidence žadatelů“. Aby mohli být žadatelé zavedeni do evidence, je nutné připojit také občanský průkaz, popř. povolení k trvalému pobytu na území ČR¹⁷, zprávu o zdravotním stavu, údaje o ekonomických a sociálních poměrech.

Dále žadatel předkládá písemné vyjádření, zda má zájem o zařazení do evidence dětí ze zahraničí, po uplynutí 3 neúspěšných let osvojení v ČR. Tím pádem bude zařazen ve dvou evidencích najednou a zvýší se jeho šance na úspěšnou adopci.

2. Posuzování žadatelů

Aby manželé nebo jednotlivec mohl adoptovat potomka, je ze zákona povinen projít řadou odborných testů. Dle § 27 zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 sb. se posuzují následující vlastnosti žadatele:

- charakteristika osobnosti
- psychický stav

¹⁶ Základní informace o osvojení (adopci), brožura, vydalo Středisko náhradní rodinné péče, spolek, Praha 2014.

¹⁷ Nebo o hlášení k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů podle zvláštního právního předpisu^{1a}) upravujícího pobyt cizinců na území České republiky nebo doklad o oprávnění trvale pobývat na území České republiky podle zvláštního právního předpisu²) anebo doklad o podání žádosti na zahájení řízení o udělení mezinárodní ochrany.

- zdravotní stav - zda zdravotní stav žadatele z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě
- bezúhonnost - bezúhonnost musí být prokázána nejen u žadatele, ale i u jeho druha, dítěte a jiné osoby, kteří s žadatelem tvoří jednu domácnost
- předpoklad vychovávat dítě
- motivace k osvojení
- stabilita partnerského vztahu
- prostředí v rodině
- postoj ostatních členů rodiny k přijetí dítěte - děti žadatelů, které již mají, jsou povinni vyjádřit svůj názor na chystanou adopci dalšího člena do rodiny. Jsou-li již rozumově vyspělé a dostatečně staré

Mimo jiné je nutný určitý věkový rozdíl, mezi dítětem a osvojitelem. Zkrátka jako mezi dětmi a rodiči. Zpravidla ne menší než šestnáct let. Horní hranice věkového rozdílu zákon nestanovuje, názory odborníků se však shodují, že by neměla být vyšší než 40 let. Žadatel není oprávněn osvojit dítě, s kterým je v přímé linii příbuzenského vztahu, nebo který je jeho sourozencem. Dítě tedy může být osvojeno jeho tetou či strýcem, nikoli jeho prarodičem.

3. Zařazení do evidence

Na základě poznatků z předchozího odborného posouzení krajský úřad zařazuje žadatele do své evidence pro účely zprostředkování osvojení. Teprve tehdy, když žadatel splňuje všechny podmínky, je do evidence zařazen.

Následně přecházíme od fáze papírování k tzv. druhé části programu. Osvojitel absolvuje přípravný školicí kurz, díky kterému obstojně zvládne případné obtíže, které mohou nastat při přijetí osvojeného dítěte do rodiny.

4. Výběr vhodné osvojitelské rodiny pro konkrétní dítě

Výběr je prováděn na základech podaných žádostí a kritérií žadatelů. Dítěti je vybírána taková rodina, která je připravena dítě přijmout právě takové, jaké je. Se všemi jeho radostmi i starostmi, přednostmi i riziky ve vývoji. – Tak zní zásadní motto, při

zprostředkování náhradní péče. Platí zde pravidlo, čím větší nároky mají žadatelé na dítě, tím se prodlužuje jejich cesta k jeho nalezení.¹⁸

5. Navazování kontaktu s dítětem

Budoucí rodiče navazují kontakt s dítětem během tzv. preadopční péče (péče před osvojením). O předání osvojenice do péče preadopční rozhoduje na návrh osvojitele soud.¹⁹ Soud nejprve zkoumá, zda-li je žadatel a dítě pro sebe navzájem vhodným kandidátem. Přihlíží k několika hlediskům dle § 827 Nového zákona. Před tím, než se osvojenec zcela dostane do nové rodiny, musí se mezi nimi vytvořit vzájemné rodinné pouto, které je smyslem celé preadopční péče. Péče před osvojením, dle § 829 Nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., neskončí dříve než uplynutím šesti měsíců (před novelizací preadopční péče čítala 3 měsíce). Pokud se v průběhu této doby vytvoří pravdivý a přesvědčivý vztah, vedoucí k šťastnému osvojení, dítě se stává právoplatným členem rodiny.

Užitečné desatero o tom, jak zajistit náhradní rodinnou péči, udává prof. PhDr. Zdeněk Matějček (1999) ve své knize Náhradní rodinná péče. Díky mnoha zkušenostem a poznatkům ze svého bádání nabízí inspirační vodítko pro všechny budoucí náhradní rodiče.

1. Nebojme se přijmout své „náhradní“ rodičovství!
2. Nebojme se o lásku dítěte!
3. Nebojme se práce na sobě samých!
4. Zatajená pravda je v lidských vztazích nebezpečná. Nový svazek nemůže pojitit sebelepší zákon, nýbrž pravda!
5. Dítě má o sobě vědět víc, než vědí ostatní.
6. Nestačí sdělit, je třeba sdílet!
7. Dítě není z nás, ale je naše.
8. S horším počítejme, lepším se dejme překvapit.
9. O vlastních rodičích dítěte jen to dobré!
10. Otevřené rodinné společenství!

¹⁸ Průvodce náhradní rodinou péčí, brožura, vydalo Středisko náhradní rodinné péče, spolek, Praha 2014.

¹⁹ § 826 občanský zákoník, 2014.

4.6 Pěstounská péče

Volnější alternativou k adoptivní péči je péče pěstounská. Pěstounská péče neboli pěstounství je jednou z forem náhradní rodinné péče o děti, které z nějakého důvodu nemohou žít s biologickými rodiči, ústavní péče ohrožuje či narušuje jejich vývoj nebo nemohou být adoptovány²⁰ (Matějček, 1999). Tato výchova je na rozdíl od adopce státem řízená a kontrolovaná. Dítě si do pěstounské péče mohou vzít jak jednotlivci, bezdětné páry tak i rodiny s vlastními dětmi. Z právního hlediska ale mezi pěstounem a dítětem nevzniká takový poměr, jaký vzniká na základě osvojení. Rodičům dítěte zůstává zachována rodičovská zodpovědnost vůči dítěti. Nadále mají vyživovací povinnost a právo zajímat se o své dítě. Pěstouni mají právo rozhodovat pouze o běžných věcech týkajících se dítěte. K mimořádným rozhodnutím jako je např. cestování do zahraničí, volba povolání atd. žádají souhlas rodičů, případně soudu (Matějček, 1999). Pěstouni tedy nejsou zákonnými zástupci dítěte.

V dnešní době přibývá tzv. profesionálních pěstounů. Názory na tento typ pěstounství se značně liší. Někteří jej uvítaly s otevřenou náručí, jako skvělé řešení situace mnoha dětí, kteří tak nemusejí pobývat v ústavním zařízení. Druzí spekulují o tom, že pěstouni, kteří pěstounství na přechodnou dobu vykonávají, tak činí pouze za vidinou snadného příjmu a blaho dítěte je pro ně na druhém místě. Dané téma je dopodrobna rozebráno v podkapitole Pěstounská péče na přechodnou dobu.

4.6.1 Pěstounská péče v historii

Již v dobách starověkého Řecka a Říma se můžeme setkat s placenými kojny, jejichž instituce jsou považovány za předchůdce pěstounské péče. V Římě se kojny shromažďovaly pod sloupem zvaným *Columna Lactaria*, kde nabízely své služby manželkám urozených patriciů.

„V některých zemích, např. ve Francii, bylo v době renesance běžnou praxí, že rodina městska svěřovala své dítě na dva roky najaté kojné na venkově. Pak je zase přijímala zpět,

²⁰ Nejčastěji z právních, zdravotních, sociálních a psychologických důvodů.

pokud ovšem dítě přežilo. Záznamy totiž dokládají, že přežití bylo spíše výjimkou než pravidlem“ (Matějček, 1999, s. 25-26).

Úřední název „pěstoun“ se dle spisu Vojtěcha France zavádí až v druhé polovině 19. století.

Jedním z mnoha autorů kritizujících běžný způsob kojných institucí byl J. A. Komenský. Své argumenty proti kojným rozvádí ve spisu *Informatorium školy mateřské* z roku 1623. Zastával známou pověru, že s mlékem kojné přijímá dítě i její vlastnosti. Avšak jedná se stále pouze o pověru? Později se u takto odkojených a vychovaných dětí projevil následky deprivace, frustrace a psychických traumat.

V průběhu let funkce kojných plynule přechází v pěstounskou péči. Existuje jeden zásadní rozdíl mezi platem pěstounů dnes oproti minulosti. Platy pěstounů v současnosti jsou vzestupné, což je logické. Starší dítě je po finanční stránce náročnější než mladší. Dříve byl plat pěstounky sestupný - v prvním roce dítěte dostávala pěstounka 6 zlatých, ve druhém roce 4 zlaté a od třetího do šestého roku už jen 3 zlaté.

„Někdy pěstounka počítala s tím, že vlastní matka dítěte jí dá nějaké „přilepšení“, ale většinou se zklamala. Výbava, kterou dítě dostávalo na cestu do nového domova, byla více než skromná“ (Matějček, 1999, s. 27).

Pěstounka si musela vystačit pouze se dvěma košilkami, dvěma pleny a jedním obvazkem. Více po celých 6 let na dítě nedostala.

Jakmile dítě dosahuje tzv. normálního věku, což je po ukončení jeho 6. roku života, loučí se s pěstounkou a je navraceno ústavu. Pěstounka se o dítě může starat i nadále, ovšem na vlastní náklady. Tento okamžik byl pro všechny děti velmi bolestný a srdce rvoucí. Žena pěstounka jim nahrazovala matku a právě jako matku ji milovali.

Určitý pokrok nastal již na začátku 20. století, roku 1902, kdy byl zřízen sirotčí fond v Čechách a následně od roku 1904 vznikají v jednotlivých okresech Okresní komise pro

pěči o mládež. Tyto Okresní komise se starali o opuštěné a osiřelé děti a fungovala až do roku 1948, kdy byly rušeny a nahrazovány „Ústavy péče o dítě“ (Matějček, 1999).

4.6.2 Typy pěstounské péče

V dřívější době byla pěstounská péče dělena pouze na:

- Individuální pěstounskou péči
- Skupinovou pěstounskou péči

Individuální pěstounská péče

Uvedená péče se větví na péči příbuzných (prarodiče, tety atd.) a péči cizích osob. Pro dítě, které se ocitne mimo svoji rodinu, je vždy nejšetnějším řešením co nejmenší změna prostředí. Proto se nejprve hledá náhradní rodina v okruhu jeho příbuzných či známých.

Skupinová pěstounská péče

Obdobně jako předcházející péče, se tato péče dále dělí a to na velké pěstounské rodiny a SOS dětské vesničky. Pěstounské rodiny jsou klasicky fungující rodiny v čele s otcem a matkou. V SOS dětských vesničkách je pouze matka-pěstounka, která pečuje a vytváří úzký vztah s každým dítětem, které jí bylo dáno do péče. Jako profesionální pečovatelka řídí chod domácnosti a vychovává „své“ děti. SOS dětské vesničky jsou nestátní nezisková organizace. Nápad pochází od našich sousedů z Rakouska, od nich byl převzat do tehdejšího Československa a již v roce 1970 vznikla první SOS vesnička v Karlových Varech. Vesnička čítala 118 dětí a 13 matek-pěstounek.²¹ Později přibyla SOS dětská vesnička v Brně a Chvalčově. Každá SOS dětská vesnička má pod sebou různé programy, které se specializují na určité obory, týkající se dětí a mladistvých. Nyní se v ČR nachází šest různě zaměřených SOS vesniček.

V současnosti existují následující dvě možné formy pěstounské péče:

- Pěstounská péče dlouhodobá
- Pěstounská péče na přechodnou dobu

²¹ Historie SOS dětských vesniček [online]. SOS dětské vesničky [cit. 2016-02-06]. Dostupné z WWW: <http://www.sos-vesnicky.cz/o-sdruzeni/historie/>.

Pěstounská péče dlouhodobá

Pěstounská péče dlouhodobá je klasická, stabilní pěstounská péče, jakou si představíme, když se řekne pěstounství. Vzniká a zaniká na rozhodnutí soudu. Pěstouni jsou povinni dětem umožnit, aby se mohly i nadále stýkat se svými biologickými rodiči a blízkými osobami. Děti v dlouhodobé péči mají s pěstouny podobný vztah jako rodiče s vlastními dětmi. Se souhlasem biologických rodičů je možné dítěti propůjčit pěstounské příjmení.²² Oficiálně mohou děti u pěstounů pobývat až do svých osmnáctých narozenin, zpravidla však zůstávají déle. Nejčastěji do té doby než dostudují, případně než se stanou výdělečně činní a samostatní.

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Tento typ pěstounské péče existuje v českém právním řádu již od 1. 6. 2006, nicméně do praxe přichází až s přijetím novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí v roce 2013. Novela upřednostnila rodinnou péči před ústavní.

Bývá také označována jako „profesionální pěstounská péče“. Osoby, vedené v evidenci mají pěstounství jako svoje povolání – profesi.

Pěstounská péče na přechodnou dobu je velice přínosné řešení, pokud dítě nemůže po určitou dobu z velmi vážných důvodů zůstat ve své vlastní rodině a předpokládá se, že se po pomnutí těchto důvodů vrátí zpět. V tomto případě může soud svěřit dítě do pěstounské péče na dobu přechodnou. Jedním z vážných důvodů může být dlouhodobá hospitalizace rodičů v nemocnici aj. Účelem je poskytnout rodičům dostatek času (maximálně však 1 rok) k pomnutí nepříjemné situace, dokud nebudou zase schopni pečovat o své potomky.²³ Pokud rodiče nebudou schopni převzít své děti zpět, najde se pro ně jiná vhodná rodina. Soud je povinen každé tři měsíce přezkoumat, zda důvody pro pobyt dítěte v přechodné péči stále trvají.

²² SOBOTKOVÁ, OČENÁŠKOVÁ. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3821-4.

²³ ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

Současná právní úprava platná od 1. 1. 2013 výslovně stanovuje jako určující hledisko pro svěřením do pěstounské péče zájem dítěte.²⁴ Pěstouni jsou pečlivě vybíráni a speciálně vyškoleni ohledně péče na dobu přechodnou. Spolu s biologickými rodiči spolupracují na vytváření nejvhodnějších podmínek pro navrácení dítěte zpět do rodiny.

I když profesionální pěstouni zastávají pouze malou část z oblasti náhradní péče, počet pěstounů na přechodnou dobu roste závratnou rychlostí. Před dvěma lety, roku 2014, čítala evidence s přechodnými pěstouny celkem 115 členů. S dalším rokem, rokem 2015, se jejich počet téměř ztrojnásobil, čítal 334 lidí.²⁵

4.6.3 Finanční stránka

Finanční podpora, na kterou mají pěstouni nárok za svoji odvedenou práci, je jak pravidelná tak i jednorázová. Mezi pravidelné dávky pěstounské péče se řadí: odměna pěstouna a příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Jednorázové jsou především příspěvky a to: příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení motorového vozidla, příspěvek při ukončení pěstounské péče.

Dávky	
Pravidelné	Jednorázové
Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	příspěvek při převzetí dítěte
Odměna pěstouna	příspěvek na zakoupení motorového vozidla
	příspěvek při ukončení pěstounské péče

Tabulka 1 - Dávky pěstounské péče
Zdroj: Vlastní zpracování

²⁴ Základní pojmy [online]. Adopce.com, projekt náhradní rodinné péče [cit. 2016-02-06]. Dostupné z WWW: <http://www.adopce.com/pestounska-pece/zakladni-pojmy/>.

²⁵ Roste počet profesionálních pěstounů za peníze. Dělalí si opravdu z dětí byznis? [online]. Krajské listy, 2015 [cit. 2016-02-19]. Dostupné z WWW: <http://www.krajskelisty.cz/praha/7808-roste-pocet-profesionalnich-pestounu-za-penize-kolik-dostavaji-a-proc-jim-lide-nadavaji-ze-z-deti-delaji-byznys-ctete-tvrda-fakta-i-nazory-z-obou-stran.htm>.

Odměna pěstouna

Nárok na odměnu pěstouna má osoba pečující (pěstouni dlouhodobé péče) i osoba v evidenci (pěstouni na přechodnou dobu). Pokud jsou v manželství muž i žena osobami pečujícími nebo osobami v evidenci, nárok na odměnu má pouze jeden z nich, dle vzájemné domluvy. Jestliže se nedohodnou, rozhodnutí náleží krajské pobočce úřadu práce.²⁶

Odměna pěstouna je považována za příjem ze závislé činnosti. Stejně tak jako ze mzdy v zaměstnání, odvádí pěstouni z odměn zálohu na daň a pojistné.

Tabulka zpracována dle §47j zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.

Částka (Kč)	Podmínka
8 000	je-li pečováno o 1 dítě
12 000	je-li pečováno o 2 děti
20 000	je-li pečováno alespoň o 3 děti
	je-li pečováno alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve II., III. nebo ve IV. stupni
	jde-li o osobu v evidenci, a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě
24 000	pečuje-li pěstoun alespoň o 1 dítě, které mu bylo svěřeno na přechodnou dobu, a toto dítě je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve II., III. nebo ve IV. stupni

Tabulka 2 - Odměna pěstouna

Zdroj: Vlastní zpracování

²⁶ § 47i zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.

Výše odměn u osob pečujících

Výše finanční odměny začíná na 8 000 Kč. To je částka, kterou pěstoun obdrží za pečování o jedno dítě. S každým dalším dítětem, které vezme do své péče, roste výše odměn. Pokud pečuje o dvě děti, dostává 12 000 Kč, pokud o tři, částka se vyšplhá až na 20 000 Kč. Pro zajímavost, aktuální průměrná mzda v ČR činí 25 686.²⁷ Každé další dítě vzaté do péče, rovná se 4 000 Kč zvýšení odměny.

Pečují-li alespoň o jedno dítě, závislé na pomoci jiné fyzické osoby, dostávají taktéž 20 000 Kč, jak je tomu u pečování o tři děti bez handicapu.

Výše odměn u osob v evidenci

Dalo by se říci, že pěstouni na přechodnou dobu jsou finančně velmi zvýhodněni oproti klasickým pěstounům. Spodní hranice jejich odměn začíná již na 20 000 Kč a tuto částku dostávají, i když momentálně o nikoho nepečují. 24 000 Kč obdrží, jestliže pečují alespoň o 1 dítě fyzicky závislé na jiné osobě. Pro porovnání osoby pečující obdrží za stejný úkon 20 000 Kč, tedy o celé 4 000 Kč méně.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte slouží k zajištění životních potřeb dítěte. Výše příspěvku je rozdílná jedná-li se o dítě, které není závislé na cizí pomoci nebo o dítě, které závislé je. Příspěvek se vyplácí za každý kalendářní měsíc do rukou pěstouna po celou dobu, kdy se dítě nachází v jeho péči a to až do dosažení zletilosti dítěte. Pěstoun má nárok na příspěvek i nadále, jde-li o dospělé nezaopatřené dítě, které pokračuje ve studiu a podílí se na výdajích domácnosti s pěstounem, který se o něj staral do dovršení 18 let. Příspěvek může pobírat maximálně však do 26 let dítěte.

²⁷ Mzdy - vývoj mezd, průměrné mzdy 2016 [online]. Kurzy.cz [cit. 2016-02-18]. Dostupné z WWW: <http://www.kurzy.cz/makroekonomika/mzdy/>.

Příspěvek na dítě ve věku do 6 let činí 4 500 Kč. Po dosažení šestého roku dítěte se tato částka se zvedá o 1 000 Kč a zůstává tak do 12 let dítěte. Od 12 do 18 let činí příspěvek 6 350 Kč a od 18 do 26 let 6 600 Kč.²⁸

Pokud se jedná o dítě, které je dle zákona o sociálních službách osobou závislou na cizí pomoci, výše dávek se odvíjí dle následující tabulky dle § 47f zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.

Věk dítěte	Dítě ve stupni závislosti I. (Kč)	Dítě ve stupni závislosti II. (Kč)	Dítě ve stupni závislosti III. (Kč)	Dítě ve stupni závislosti IV. (Kč)
Do 6 let	4 650	5 550	5 900	6 400
6 - 12 let	5 650	6 800	7 250	7 850
12 - 18 let	6 450	7 800	8 300	8 700
18 - 26 let	6 750	8 100	8 600	9 000

Tabulka 3 - Příspěvek na úhradu potřeb dítěte
Zdroj: § 47f, zákon o sociálně právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.

Příspěvek při převzetí dítěte

Účelem příspěvku při převzetí dítěte je pomoci novým pěstounům do začátku, pro zaopatření potřebných věcí dítěti. Děti při odchodu z ústavu nevlastní skoro žádné osobní věci, proto je tento příspěvek velmi užitečný.

Výše příspěvku se zvedá vždy o 1 000 Kč s další věkovou kategorií. Při převzetí dítěte mladšího 6 let činí 8 000 Kč. Od 6 do 12 let je příspěvek 9 000 Kč a od 12 do 18 let příspěvek činí celých 10 000 Kč.²⁹

²⁸ § 47f zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.

²⁹ § 47l zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.

Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Nárok na zmíněný příspěvek připadá pouze osobě, která byla v době dosažení zletilosti dítěte jeho pěstounem. Příspěvek při ukončení pěstounské práce činí 25 000 Kč.

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Na uvedený příspěvek nemá nárok každý pěstoun. Nárok vzniká pouze pěstounským rodinám, které pečují alespoň o 3 děti, včetně zletilých nezaopatřených dětí. Stát přispívá na motorové vozidlo 70% z pořizovací ceny, zbylých 30% hradí pěstoun z vlastních financí. Příspěvek se vztahuje i na nezbytné výdaje za opravu již stávajícího vozidla, nikoliv pouze na nákup vozidla nového. Nejvýše však do 100 000 Kč. Motorové vozidlo má sloužit pouze na přepravu dětí a pěstounů, v žádném případě na provozování výdělečné činnosti. Jedna z podmínek stanovená zákonem udává, že pěstoun, kterému byl poskytnut uvedený příspěvek, není oprávněn do 5 let od získání příspěvku motorové vozidlo prodat, darovat ani používat pro svoji výdělečnou činnost. Pokud se tak stane, je povinen navrátit poměrnou část příspěvku.³⁰

³⁰ § 47m zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.

4.7 Základní rozdíly mezi adopcí a pěstounstvím

Rozdíly, které můžeme shledat mezi adopcí a pěstounskou péčí, se nachází v oblastech: práva a povinnosti pečující osoby, práva a povinnosti původní rodiny, trvalosti péče, odměn pro pečující osoby a také v dávkách pro děti.³¹

Tabulka udává srozumitelný přehled rozdílů mezi adopcí na levé straně a pěstounstvím na pravé straně.³²

Adopce	Pěstounství
Osvojitelé (adoptivní rodiče) jsou zákonnými zástupci dítěte	Pěstouni nejsou zákonnými zástupci dítěte
Osvojitelé mají vyživovací povinnost.	Pěstouni nemají vyživovací povinnost
Dítě má stejná práva jako biologický potomek	Dítě nemá práva biologického potomka
Osvojení je stálé	Pěstounská péče může být jen na dlouhou či přechodnou dobu
Osvojitelé nepobírají žádnou finanční příspěvky	Pěstouni pobírají finanční příspěvky
Biologičtí rodiče nadále nemají žádnou rodičovskou odpovědnost	Dítě má biologické rodiče, kteří mohou mít nadále rodičovskou odpovědnost.
Osvojitelé nemusí být v kontaktu se sociálním pracovníkem	Pěstouni jsou v pravidelném kontaktu sociální pracovníkem

Tabulka 4 - Rozdíl mezi adopcí a pěstounstvím

Zdroj: Vlastní zpracování

³¹ Základní rozdíly NRP [online]. Středisko náhradní rodinné péče [cit. 2016-02-18]. Dostupné z WWW: http://www.nahradnirodina.cz/zakladni_rozdily_nrp.

³² Otázky a odpovědi k pěstounské péči [online]. Sdružení pěstounských rodin [cit. 2016-02-18]. Dostupné z WWW: <http://www.pestouni.cz/#!pestounska-pece/cjg9>.

4.8 Adopce na dálku

Adopce na dálku - populární trend 21. tisíciletí. Jedná se o určitý způsob dobročinných akcí, které podporují ty nejchudší děti z rozvojových a nestabilních zemí - nejčastěji z Afriky a Indie. Dobrovolní dárci přispívají zejména finančně a to na vzdělání a obživu chudých dětí. Pokud sami chtějí, mohou si osvojit určité dítě³³ a s tím být v kontaktu. Podporují ho, jak finančně tak sociálně. Dárce a jeho osvojené dítě si zpravidla dopisují, obě strany se tak vzdělávají v poznávání nových kultur a mravů.

„Africké dítě je přirozeně dobré a jeho černá tvář se zářícím bělmem očí a bílými zuby si člověka hned získává. Člověk tu cítí odměnu za tuto nezištnou pomoc – radost v srdci“ (Miloslav kardinál Vlk, 2008).³⁴

Existuje již několik organizací ve světě, ČR nevyjímaje, které se zabývají touto dobročinností.

Z bližšího hlediska jsem se zaměřila na českou organizaci Arcidězní charitu Praha, více o ní v následujících rádcích.

4.8.1 Arcidězní charita Praha - Adopce na dálku®

O projektu

Když roku 1993 podpořila Arcidězní charita Praha prvních 100 dětí z indické Kalkaty v jejich vzdělání, dala možnost vzniku projektu Adopce na dálku®. Tento projekt působí pod záštitou Arcidězní charity Praha dodnes a je nejznámějším ve své profesi, proto jsou právě jemu věnovány následující řádky v této práci. Projekt se rozrůstal a šířil pomocnou ruku do dalších indických svazových států a rozvojových zemí. V současnosti podporuje více jak 17 tisíc dětí v nouzi v 7 zemích světa.

Od počátku své existence pomohla díky financování nákladů na vzdělání³⁵, zdravotní péče a mimoškolních aktivit více než 30 tisícům nejchudších dětí. Do Adopce na dálku se může

³³ Adopce může být jak formální tak symbolická.

³⁴ BAUER, Michal. *Vzdělání na dosah: sborník zkušeností a vzpomínek z projektu Adopce na dálku Arcidězní charity Praha*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2008, 58 s., [40] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-7387-102-4, s. 11.

zapojit nejen jednotlivce nebo rodina, ale i různé skupiny – školy, školní třídy, farnosti, pracovní kolektivy atd.

Finanční stránka

Finanční stránka se pro sponzory odvíjí od vybrané země, ve které chtějí dítě podporovat. Z tabulky je patrné, že finančně nejméně sponzoři přispívají na děti v Indii, nejvíce potom na děti v Zambii.³⁶

Stát	Výše min. roční platby (Kč)	Výše min. měsíční platby (Kč)
Indie	4 900	410
Uganda	7 000	584
Zambie	8 000	667
Konžská demokratická republika	7 000	584
Bělorusko	6 900	575

Tabulka 5 - Kolik podpora dítěte v programu Adopce na dálku® stojí

Zdroj: <http://praha.charita.cz/zahranici/adopce-na-dalku/kolik-podpora-ditete-stoji/>

Podporované děti

Podporované děti píší svým sponzorům dopisy vždy na Vánoce a Velikonoce, celkem tedy 2x ročně. Těm mladším, kteří ještě neovládají psaní, asistují sociální pracovníci. Nejmladší děti nahradí dopis vlastnoruční kresbou, popřípadě spolu s pár naučenými písmenky. Jednou za rok sponzor obdrží fotografii „svého“ dítěte spolu se školními výsledky. Sponzor tak může sledovat, jak je dítě úspěšné ve škole, v jakém předmětu bojuje s problémy nebo v něm naopak vyniká.³⁷

Aby se zamezilo závisti u dětí, Adopce na dálku® nedoporučuje zasílat dětem jakékoli dary, byť i ty malé, jsou na tamní poměry považovány za luxusní záležitost. Adopce na

³⁵ Školné na základních, středních či vyšších školách, školní pomůcky, školní uniforma, v případě potřeby pobyt na internátu, doučování.

³⁶ Kolik podpora dítěte v programu Adopce na dálku® stojí [online]. Adopce na dálku®, 2016 [cit. 2016-01-29]. Dostupné z WWW: <http://praha.charita.cz/zahranici/adopce-na-dalku/kolik-podpora-ditete-stoji/>.

³⁷ BAUER, Michal. *Vzdělání na dosah: sborník zkušeností a vzpomínek z projektu Adopce na dálku Arcidiecézní charity Praha*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2008, 58 s., [40] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-7387-102-4.

dálku[®] dětem (zpravidla na Vánoce) daruje co nejpraktičtější dárek, který potenciálně využije celá jejich rodina. V roce 2007 tomu byly matrace, jindy jsou to přikrývky, moskytiéry, obuv, oblečení atd.³⁸

Projekt dětem ve škole zajišťuje jedno hlavní jídlo denně. Školáci v Indii obvykle dostávají uvařenou rýži, zeleninu, luštěniny či obilné placky. Oproti tomu v Ugandské škole jsou nejčastěji připravovány kukuřičné kaše *posho* nebo kaše z banánů *matooke*.

Děti jsou s ohledem na jejich schopnosti a výsledky ve vzdělání vedeny k různým profesím. Ti z nich, kteří disponují výbornými studijními předpoklady, mohou pokračovat na vyšší a vysoké školy. Později mohou vykonávat profese jako: zdravotní sestra, učitel, pilot atd. Na tyto vysněná povolání se dostane pouze hrstka dětí. Ostatní malí školáci jsou vedeni zejména k praktičtějším oborům a řemeslům, jako jsou: opravář, švadlena, truhlář, práce s počítačem atd.

Adopce na dálku[®] vede mimo běžné vyučování i tzv. „sobotní třídy“, které slouží k doučování a zopakování učební látky.

Dle statistik v Indii připadá v průměru 40 žáků na jednoho učitele. Pro porovnání v Ugandě je tomu až 50 žáků a pouze 57% dětí dokončí základní vzdělání.³⁹

Světové organizace

Ze světových organizací zabývajících se adopcí ze zahraničí si uvedeme první pětici. Organizace jsou řazeny dle počtu sponzorovaných dětí:

1. World Vision
2. Compassion International
3. Plan USA
4. Christian Children's Fund
5. Children International

Všechny tyto organizace vznikaly ve 20. století v USA a fungují dodnes.⁴⁰

³⁸ BAUER, Michal. *Vzdělání na dosah: sborník zkušeností a vzpomínek z projektu Adopce na dálku Arcidiecézní charity Praha*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2008, 58 s., [40] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-7387-102-4.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Does Child Sponsorship Work? [online]. Evidence from Uganda using a Regression Discontinuity Design, 2009 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z WWW: <http://eml.berkeley.edu/~webfac/bardhan/wydicke.pdf>.

5 Vlastní výzkum

Ve vlastní části bakalářské práce jsou prezentovány informace, které jsem získala v rámci výzkumného šetření. V rámci výzkumu jsem oslovila a navázala spolupráci s pěti respondentkami. Respondentky se sestávaly ze čtyř osvojitelky a jedné sociální pracovnice, která se zabývá náhradní rodinnou péčí.

V začátku mé praktické části bych ráda představila všechny osvojitelky, s kterými jsem spolupracovala. V medailonku každé osvojitelky je uvedeno jméno, bydliště, současný věk, v rozmezí jakých let osvojení probíhalo a krátké shrnutí procesu osvojení. Jména osvojitelky byla v zájmu etiky výzkumu pozměněna.

Respondentka Alena

Bydliště: Praha

Věk: 50 let

Osvojení proběhlo v letech: 1991 - 1996

Paní Alena se svým manželem podali žádost o osvojení již v roce 1991. Jejich cesta k miminku byla zdlouhavá a vyžadovala velkou trpělivost. První rok manželé vyřizovali náležitosti na úřadech, absolvovali různé pohovory a psychologické testy. Po dokončení zmíněných náležitostí a absolvování všeho potřebného obdrželi dopis s ročním odkladem jejich osvojení. Na otázku, jak je něco takového možné odpověděla:

„Nevíme proč, nepídili jsme se tenkrát. Mysleli jsme si, že to k tomu patří, ale já když jsem potom o tom přemýšlela, tak jsme se možná měli té pracovnice zeptat... no ale dopadlo to, jak to dopadlo.“ [Úsměv.]

Nešťastná shoda náhod zapříčinila, že první miminko, které bylo manželům nabídnuto, museli odmítnout. Muž paní Aleny byl v té době v nemocnici s vážným zraněním a podmínky na adopci nebyli ideální. Cca po 1 roce dostali další nabídku, kterou již neodmítli. Domu si přivedli 21 měsíčního chlapečka, kterého po 1 roce soudně získali. Dítě bylo osvojeno bez souhlasu rodičů z důvodu nezájmu biologických rodičů.

Respondentka Martina

Bydliště: Praha

Věk: 36 let

Osvojení proběhlo v letech: 2010 - 2012

Respondentka Martina podala s manželem žádost o osvojení v lednu roku 2010. Svého chlapečka dostali do péče ve 2 měsících v roce 2011. Jejich proces osvojení probíhal hladce a dalo by se říci, že i rychle. Neobjevily se žádné komplikace, které by proces osvojení zastavily či prodloužily. Paní Martina říká, že velkou roli zde hrálo štěstí, jelikož miminko získali opravdu rychle. Biologická matka dala souhlas k osvojení blanketově, čili předem bez vztahu ke konkrétním osvojitelům. Po 1 roce soud rozhodl o úspěšné adopci.

Respondentka Lenka

Bydliště: Beroun

Věk: 48 let

Osvojení proběhlo v letech: 1991 - 1994

Druhá náhradní maminka, paní Lenka, zažádala o osvojení se svým mužem v roce 1991. Jejich cesta k osvojení čítala od počátku po soudní rozhodnutí celkem 3,5 roku. Pro adopci se rozhodli z důvodu dlouhodobé nemožnosti počít vlastního potomka. Manželé čekali na první nabídku dítěte necelé 3 roky. Avšak trpělivost růže přináší a domů si z kojeneckého ústavu odnesli malou měsíční holčičku. Biologická matka dala souhlas k osvojení blanketově. Právoplatně ji osvojili již v šesti měsících.

To, že paní Lenka bude po 7 letech těhotná ji ani ve snu nenapadlo. Vypořádat se pro ni s touto situací bylo nesmírně náročné- na jedné straně radost z vlastního potomka, na druhé starost, jak tuto informaci přijme jejich osvojená dcera.

„Nechtěla jsem, aby si myslela, že vlastní dceru budeme mít radši, že už se jí nebudeme věnovat. Přece jenom už byla ve věku, kdy měla rozum... bála jsem se, že třeba začne na miminko žárlit.“

Z jejího výrazu a tónu hlasu jsem vycítila, že je to pro ni citlivé téma a s osvojenou dcerou v současnosti dobrý vztah nemají. Vyplývá to i z jejich dalších odpovědí na otázky, které jsou rozebrány v ostatních částech praktické práce.

Respondentka Dita

Bydliště: Praha

Věk: 38 let

Osvojení proběhlo v letech: 2009 - 2012

Paní Dita je ze všech respondentek jedinou osvojitelkou, která se svým manželem osvojila dítě jiného etnického původu. Původně s mužem plánovali osvojit dítě etnika stejného, jako jsou oni, nicméně když jim ukázali malou holčičku, napůl romského původu, okamžitě si ji zamilovali. K celé věci zaujímali pozitivní přístup, nechtěli být ovlivněni předsudky.

„Malé obavy tam byly, to ano, ale říkali jsme si, že to není jen o genech, výchova přece taky hraje velkou roli a tak jsme to zkusili.“

Dvou a půl měsíční holčičku dostali do péče v roce 2011. Biologická matka dala souhlas k osvojení blanketově. Do 1 roka soud jejich adopci schválil.

5.1 Novelizace občanského zákoníku

Dříve byl institut osvojení upraven v zákoně o rodině (dále už jen „ZOR“). Situace se změnila dne 1. 1. 2014, kdy vstoupil v účinnost Nový občanský zákoník. Novým občanským zákoníkem se ruší zákon o rodině a osvojení je od té doby upraveno v občanském zákoně č. 89/2012 Sb.

V této kapitole rozebereme změny, které přinesl nový občanský zákoník s účinností od 1. 1. 2014. Zároveň zhodnotíme názory respondentů, kteří se k těmto změnám vyjádřili. Pro upřesnění nutno podotknout, že osvojitelky Alena a Lenka, které podstoupily proces adopce již před 20 lety, se neorientovaly v novelách, které proběhly. Osvojitelky Martina a Dita se po úspěšném osvojení dále o novely taktéž aktivně nezajímaly. Občas se o něčem novém dočetly na internetu nebo nějakou informaci zaslechly od známých. Proto jsem vždy novelizaci řádně vysvětlila, aby si dotyčné mohly udělat obrázek a posoudit, zda s ní souhlasí či nikoli.

5.1.1 Svěření dítěte do osvojení

Jedna ze změn, která nastala k 1. 1. 2014, se týká rozlišení svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů a svěření dítěte do péče před osvojením čili preadopční péče. Smysl a cíl preadopční péče byl již v této práci objasněn výše. Na konci kapitoly 3.2.1. *Vývoj osvojení a náhradní péče o dítě od počátku po současnost* byla popsána preadopční péče, tak jak fungovala do novelizace zákona 2014. Následně v kapitole 3.4. *Proces zprostředkování osvojení* byl nastíněn chod preadopční péče po novelizaci. Nyní si zmíněnou novelizaci dopodrobna rozebereme.

Převzetí do péče budoucích osvojitelů a převzetí do péče před osvojením jsou dva rozdílné termíny. Převzetí do péče budoucích osvojitelů mohou pouze rodiče, kteří získali souhlas k osvojení od obou biologických rodičů. O převzetí dítěte do péče dle § 823 rozhoduje soud. Zmíněná doba však není považována za péči před osvojením. Teprve po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy byl dán souhlas k osvojení, můžeme hovořit o preadopční péči. V tomto případě převzetí do péče budoucích osvojitelů plynule navazuje na preadopční péči.

Rodiče, kteří přímí souhlas od biologických rodičů nedostali, čekají, než uplynou dané tři měsíce od souhlasu k osvojení. V průběhu této tříměsíční lhůty mohou biologičtí rodiče změnit svůj názor a odvolat souhlas k osvojení. Po uplynutí lhůty mohou budoucí rodiče se souhlasem soudu převzít dítě do preadopční péče. Preadopční péče trvá v obou případech 6 měsíců.

V případě matky rodičky, může být dán právně platný souhlas k osvojení až po tzv. šestinedělí. Šestinedělí je období, během kterého se organismus pozvolna vrací do stavu před těhotenstvím. Období, při kterém hraje velkou roli ženské hormony, může se naskytnout stesk po odloženém dítěti. I když matka ihned po porodu podepíše souhlas k adopci, tento souhlas pozbývá platnosti, jestliže po šestinedělí osobně nepodepíše souhlas u soudu.

Názory respondentek na novelizaci svěřeni dítěte do osvojení

Ani jedna osvojitelka nesouhlasila s 3 měsíční odvolací lhůtou, po kterou mohou biologičtí rodiče změnit názor. Biologická matka má na své rozhodnutí šestinedělí, osvojitelky nevidí důvod, proč dítě držet od náhradní, milující rodiny další týdny. Nikde v zahraničí není odvolací lhůta tak dlouhá jako v ČR, dodává osvojitelka Dita. Osvojitelka Martina navrhuje lhůtu alespoň zkrátit a to na 1 měsíc. Všechny osvojitelky se shodly, že 6 měsíční lhůta je také zbytečně dlouhá a prodlužuje tak nejistotu osvojitelů. Tříměsíční lhůta je dle respondentek ideální. Se šestinedělní lhůtou souhlasily všechny osvojitelky.

Názor sociální pracovnice zaujímal jiné postavení. Tříměsíční lhůta jí nepřipadá zbytečně dlouhá v porovnání s minulostí, kdy biologické matky měli možnost odvolání jednoho roku. Během své praxe zažila 3 případy, kdy biologické matky přišly v den narození dítěte a doptávali se na něj. Jedna biologická matka chtěla v den narození dítěte souhlas odvolat, naštěstí soud již kladně rozhodl o péči náhradní rodiny. S čím ovšem nesouhlasí, je rozhodování soudu o před adopcí péči.

„Před novelizací o preadopční péči rozhodoval Krajský úřad, který věděl, že má v úmyslu dítě umístit do rodiny. Nyní už tak zavalený opatrovnický soud znovu studuje a přemýšlí, zda preadopční péči povolit. Tím se proces prodloužil. Když rozhodnutí vykonával Krajský úřad, tak to bylo šikovnější a pružnější.“

Soudci mohou využít formu předběžných opatření, aby se dítě dostalo co nejdříve do nové rodiny. Bohužel toto rozhodnutí je na každém soudci a využívá ho zhruba polovina z nich. Některý soudce může zastávat názor, že když je dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu nachází se také v rodinném prostředí a nevidí důvod před adopční péčí urychlit. Nicméně pro dítě je vždy lepší pocit zázemí a jistoty, který získá v nové rodině.

5.1.2 Osvojení zletilého

S účinností od 1. 1. 2014 náš právní řád dle § 846 občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. umožňuje i osvojení zletilé osoby, není-li to v rozporu s dobrými mravy.

Osvojení zletilé osoby je podobné jako osvojení nezletilé osoby. Případy, kdy je zmíněné osvojení možné jsou pokud:

- osvojitel osvojí nezletilé dítě, jehož sourozenec zletilosti již dosáhl
- osvojitel osvojuje dítě, které bylo v době podání návrhu nezletilé a mezitím dosáhlo 18 let
- osvojitel hodlá osvojit již zletilé dítě svého manžela
- osvojitel pečoval o osvojovaného jako o vlastního již v době jeho nezletilosti

Názory respondentek na novelizaci osvojení zletilého

Poté, co jsem respondentky informovala o možnosti osvojení zletilé osoby, 3 z nich se shodovali v tom, že osvojení zletilého je zbytečné. Jediná respondentka Lenka by umožnila adopci zletilé osoby v případě silné oboustranné citové vazby dítěte a osvojitele. Pro pochopení novelizace jsem zbylým respondentkám detailně vysvětlila všechny důvody, při kterých může být osvojení zletilé osoby užitečné. Po zamyšlení uznaly smysluplný pouze

ten důvod, když osvojitel osvojuje dítě, které bylo v době podání návrhu nezletilé a mezitím dosáhlo 18 let. Respondentka Alena dodává:

„Smysl adopce přece není osvojit dospělého člověka, ale dítě, které je nesoběstačné a potřebuje péči.“

Názor sociální pracovníce se opět lišil s názory osvojitelek. Možnost osvojení zletilého pokládá za pozitivní a přínosnou.

„Pokud se např. otec stará o nevlastní dítě své partnerky lépe než jeho biologický otec, pokládá jej za vlastní, dítě ho má rádo a zkrátka je mu lepším otcem, nevidím zde důvod, proč by otec nemohl dítě adoptovat.“

5.1.3 Vyjádření osvojovaného dítěte

Další novela v občanském zákoníku dle § 806 se týká souhlasu osvojovaného dítěte, je-li starší 12 let. V ZOR byl vyžadován souhlas dítěte, pouze pokud bylo dítě schopno posoudit význam osvojení. Nebyla stanovena věková hranice, která by u dítěte určovala schopnost samostatného rozhodnutí. S příchodem novelizace se věková hranice konkretizuje na zmíněných 12 let. Souhlasu není třeba v případě, pokud by jeho vyžadování bylo v zásadním rozporu se zájmy dítěte nebo pokud dítě není schopno posoudit důsledky svého souhlasu. Děti jsou vždy řádně poučeni o účelu, obsahu a důsledcích souhlasu s osvojením.

Názory respondentek na novelizaci vyjádření osvojovaného dítěte

Na otázku, zda respondentky souhlasí s vyjádřením dítěte ohledně osvojení, odpověděly všechny kladně. S věkovou hranicí 12 let souhlasili také všechny až na respondentku Lenku. Osvojitelka Lenka dodává, že hranice by neměla být stanovena zákonem, nýbrž psychologem, který dítě pozná do hloubky.

Respondentka Alena se vyjadřuje k novele, přičemž vychází z osobní zkušenosti:

„Myslím si, že dítě by se mělo k adopci taky vyjádřit a v těch 12 letech už má rozum. Beru to z toho pohledu, že když jsem byla malá, měla jsem rozvedené rodiče a tam zase byla ve 12 letech možnost říct, zda chceme být u mámy nebo u táty.“

Sociální pracovníce rovněž souhlasí jak s povinností dětského souhlasu, tak s věkovou hranicí. Ve 12 letech se dítě nachází ve starším školním věku, je psychicky a emočně vyzrálé a dokáže posoudit situaci, v jaké se nachází. I když každé dítě je vyspělé jinak, věkovou hranici by neposouvala.

5.1.4 Informování dítěte o osvojení

Následující novela se týká ze zákona povinného oznámení o skutečnosti osvojení. S platností nového zákoníku jsou rodiče povinni obeznámit dítě o jeho původu a to nejpozději do zahájení školní docházky. V souvislosti s uvedenou novelou jsem zkoumala, zda dotyčné respondentky s novelou souhlasí. Dále jsem pátrala, zda sdělily svým dětem skutečnost o osvojení, z jakého důvodu se tak rozhodly a v kolika letech dítě s touto informací seznámily.

Názory respondentek na novelizaci informování dítěte o osvojení

Respondentky s novelou souhlasí, až na respondentku Lenku, která zastává odlišný názor. Dle ní by rozhodnutí mělo zůstat na rodičích, kteří dítě vychovávají. Vyspělost dítěte je přeci mnohem důležitější, než lhůta daná zákonem - dodává paní Lenka. Oproti tomu respondentka Alena, která souhlasí s informováním dítěte o osvojení, zastává názor - čím dříve dítěti řekneme, že je adoptované, tím lépe. Uvádí k tomu výstižné důvody:

„Když se rodina nezmění místo bydliště, tak o tom všichni sousedí a známí vědí a většinou i jejich děti něco doma zaslechnou. Děti se potom sejdou ve škole/ve školce, někdo na něj může být kvůli tomu zlý, bude se mu posmívat, že to neví atd.“

Paní Dita své adoptované holčičce s manželem ještě pravdu neřekli, jelikož je zatím malá, ale pomalu se chystají na správný okamžik. Nikdy nepřemýšleli o tom, že by před ní zrovna tuto skutečnost tajili. Ostatní respondentky již svým dětem pravdu o osvojení řekly a přispěly do výzkumu i svými příběhy.

Respondentce Aleně se podařilo říci dítěti pravdu pár dní před školní docházkou. Jejich syn byl zvědavý, vyptával se, jestli byl u maminky v bříšku a tak využili příhodný moment a s citem mu pověděli pravdu. Paní Alena se podělila i o zkušenost svých známých, kteří chtěli původ dítěte utajit za každou cenu. Odstěhovali se do jiného města a začali žít nový život. Po letech pravda vyšla najevo ze zdravotních důvodů. Vysvětlování skutečnosti bylo pro rodiče mnohem těžší, než kdyby se o to pokusili hned na začátku.

Pravdu o osvojení řekla svému dítěti i respondentka Martina s manželem. Bylo pro ně důležité, aby se to jejich syn dozvěděl přímo od nich. Nechtěli riskovat, že se někdo z jejich známých či příbuzných nechtěně prořekne. Chtěla, aby si v rodině důvěřovali a nic před sebou neskrývali. Za nejhorší pokládá, když se pravdu dozví dítě až v dospělosti, ještě k tomu od někoho cizího.

Poslední respondentka, Lenka, sdělila své dceři pravdu v jejích 5 letech. Zvolila formu pohádky, aby to malá dcera co nejlépe pochopila: Byla jedna maminka a ta neměla miminko a bylo jedno krásné miminko, které nemělo maminku. A tak šla ta maminka do porodnice, tam se jí to miminko moc zalíbilo a vzala si ho domů. Dala mu jméno Anežka a pak spolu žily a měly se rády - vypráví osvojitelka Lenka.

Sociální pracovnice nanejvýš souhlasí s touto novelou. Dokonce i odborníci na genetiku a psychologové doporučují tuto informaci před dítětem nezatajovat. Kromě toho by byl vztah mezi rodičem a dítětem založen na lži a je pouze otázkou času, kdy se dítě dozví pravdu.

5.2 Problematika českého právního systému

Následující kapitola je věnována rozebráním slabin, které se vyskytují v procesu osvojení v ČR dle respondentek. Ptala jsem se na otázku, co považují respondentky za největší slabinu českého právního systému v oblasti osvojení. Zdali by na celém procesu adopce něco změnily, aby adopce byla efektivnější. A také co by podle nich mělo probíhat jinak.

Respondentka Martina by nejraději snížila dobu nezájmu rodičů, s čímž mohu jen souhlasit. Za dobu nezájmu rodičů se považuje doba 3 měsíců, avšak k těmto měsícům se zpravidla přičítají další 3 měsíce, což dohromady činí možnou dobu nezájmu půl roku. Zkrátka, pokud biologičtí rodiče nebudou řádně plnit povinnosti k dítěti, po 3 měsících je obeznámí orgán sociálně-právní ochrany dětí o možných důsledcích. Od obeznámení mají biologičtí rodiče 3 měsíce na napravení svého chování. Pokud tak to této doby neuskuteční, dítě je řádně uvolněno pro adopci.

Za největší právní slabinu považuje respondentka Lenka nemožnost ze závažných důvodů zrušit osvojení po 18. roce dítěte. Dále k problematice dodává:

„Kromě testů, zda budou uchazeči o adopci dobrými rodiči, bych povinně zařadila i několik přednášek o citovém vybavení osvojenců, o úskalích, která vznikají z odlišného prostředí, ze kterého dítě přišlo, z jiných předpokladů o vývoji dítěte, temperamentu, IQ apod.“

Dle názoru sociální pracovnice by měly být matky více obeznámeny s příležitostí, kterou nabízí § 823 - Převzetí do péče budoucích osvojitelů. Díky tomuto paragrafu může putovat dítě z porodnice rovnou do náhradní rodiny. Vyvaruje se tak ústavní péči, ve které by strávilo 3 měsíce. Spousta matek ani neví, že takové přání mohou mít.

„Ne všichni dělají to, co by měli, aby dítě přišlo co nejdříve do nové rodiny, nebo se vrátilo ke své matce. Stejně tak nefunguje dobře sanace a myslím si, že úplně gró pozornosti by mělo být věnováno prevenci, aby se děti vůbec neocitaly mimo vlastní

rodinu. Když vidíme matku, která jde rodit a je nezkušená, tak by tam měla být nějaká pomoc, aby mohla s dítětem zůstat pohromadě.“

Dále naráží na problém, který je spojený s hledáním vhodné rodiny pro dítě. Každý kraj nejdříve hledá vhodné osvojitele z řad svých žadatelů, ze své evidence. Až po 3 měsících neúspěšného hledání se obrací na ostatní kraje. Jelikož evidence žadatelů nejsou počítačově propojeny, může se stát, že žadatelé v jednom kraji čekají měsíce na dítě, které je neumístitelné v druhém kraji. Tím se prodlužuje doba nalezení vhodného žadatele pro dítě.

5.3 Začlenění dítěte do společnosti

Příchod dítěte do rodiny je vždy velká změna nejen pro rodiče, ale také pro celou rodinu, jejich přátele a blízké okolí. Vytvořit pro dítě vhodný domov je nelehký úkol. Dítě potřebuje zakotvit v bezpečném a vřelém prostředí, potřebuje získat pocit, že někam patří, potřebuje cítit lásku. Tím spíše je tento úkol náročnější, když je příchod dítěte do rodiny vytvořen pouze s pomocí dobré vůle. Osvojované děti přichází do rodiny z různých prostředí, často s nějakým handicapem, psychickou deprivací, nedůvěrou atd. Je zapotřebí ho takto brát a připravit se na všechny možné situace.

Následující kapitola je zaměřena na první dny dítěte v nové rodině. Byly položeny otázky typu: Jak se dítě začleňovalo do rodiny. Jak se chovalo v novém prostředí. Jak jej přijali ostatní členové rodiny.

5.3.1 První dny dítěte v nové rodině

Zkušenosti osvojitelů

Všechny respondentky uvedly první dny dítěte doma jako náročné. Avšak pro každou byly tyto dny obtížné z jiného důvodu.

Respondentka Alena adoptovala ze všech respondentek nejstarší dítě (21 měsíců). Chlapec byl z kojeneckého ústavu navyklý, že putoval z postýlky do postýlky. Každou chvíli o něj

pečoval někdo jiný. Ze začátku si neuvědomoval, že paní Alena je jeho „maminka“, byl zmatený. Nebyl zvyklý na dotek, na pohlázení, pochování. Malý chlapec byl uzavřený a velmi stydlivý. Paní Alena říká, že chlapec byl spíš takový pozorovatel. Držel se stranou a moc nemluvil. Chvilí mu trvalo, než pochopil, že místo, kde se právě nachází je jeho domov.

„Šli jsme na něj pomalinku. Jak nám radila sociální pracovnice - nejdřív si musel zvyknout na náš hlas, potom na dotek ruky a později jsme si ho mohli už chovat. Čím je dítě starší, tím se na něj musí v těchto věcech pomaleji.“

Chlapečka ukázali širší rodině cca po týdnu. Nejdříve prarodičům, které přijal dobře. Posléze i ostatním rodinným příslušníkům.

Dvouměsíční miminko si osvojila respondentka Martina. První dny byly náročné zejména po fyzické stránce. Děťátko nechtělo v noci vůbec spát a neustále brečelo, rodiče byli vyčerpaní. Nevěděli, jestli chlapci něco chybí, nebo ho jen něco bolí. Období breku naštěstí netrvalo dlouho a rodiče jej zdárně překonali. Rodině a přátelům představili miminko téměř hned.

Zato dvou a půl měsíční holčička respondentky Dity byla dokonalá. Jediný problém byl, že nebyla zvyklá na štěkot psa, z čehož měla pokaždé šok.

„Vždycky, když náš pes začal štěkat, a že štěkal hodně, ona se rozplakala. Asi na to nebyla zvyklá a něčím jí to děsilo. Ted' už jsou naštěstí kamarádi.“ [Smích.]

Prarodičům holčičku ukázali pár dní poté, co si ji přivezli domu. Při osvojení dětí jiného etnika odborníci doporučují, projednat osvojení i s prarodiči. Touto radou se manželé řídili. Prarodiče osvojení nebránili a na holčičku se přijeli podívat hned následující den, co ji manželé přivezli domu.

Nejmladší miminko si z kojeneckého ústavu odvezla respondentka Lenka (1 měsíc). Starala se o ni tak, jak vyžaduje běžný kojeneček. Takto malé dítě si na nové rodiče zvyká

dobře. Nemusela řešit existenční problémy vyskytující se u starších dětí. Rodiče představili holčičku širší rodině téměř okamžitě, jelikož se na ni všichni už těšili.

Zkušenosti sociální pracovníce

Sociální pracovníce popisuje často se vyskytující problémy, které mohou nastat při prvních dnech dítěte v nové rodině. Tvrdí, že pro osvojitele je těžké zvyknout si na začátku na nějaký režim. Proto nově uspořádali poradny a ranní, odpolední a večerní kluby, kde se snaží rodičům pomoci. Jelikož rodiče během prvních dnů nemají čas daleko dojíždět, sociální pracovníci rodiny sami obchází, pokud mají s dítětem problém.

V některých případech se může během prvních dnů vyskytnout problém fyzického přijetí. Pokud dítě nemělo šanci vyrůstat v pěstounské péči na přechodnou dobu, vyrůstalo nejčastěji v ústavu. Není zvyklé na fyzický dotek. Láskou vyprahlí osvojitelé chtějí dítě ihned přivinout k sobě, ale ono začne plakat. U nich propukne vnitřní nejistota a začnou se hroutit.

„Zažili jsme, že osvojitelky měli sami z toho potíže, že dokonce týden zvracely, jak byly znejistělé. Měli obavy, zda budou dobrými matkami, ještě když mají vychovávat „cizí“ dítě.“

Náhradní rodiče procházejí vyčerpávajícím procesem, který nemohou nijak ovlivnit. Tento proces může vyvolat pocit beznaděje, úzkosti, zhroucení a neschopnosti cokoli dělat. Proces adaptace na novou rodičovskou roli neprobíhá automaticky, jako je tomu u těhotenství. Každá budoucí matka – osvojitelka, musí tak zásadní proměnu své osobnosti nějak zpracovat.

5.3.2 Začleňování dítěte do společnosti

Zkušenosti sociální pracovníce

Začlenění do společnosti je pro osvojované děti mnohdy složitější, než si mnozí myslí. V nefunkční rodině či v ústavní péči strávili poměrně dlouhý čas, který je výrazně

poznámenal. Zvláště u starších dětí, které pobývají dlouhodobě v ústavní péči, můžeme zpozorovat zvláštní chování.

Namísto láskyplného, mateřského vztahu přišlo strádání a proces vytváření citových vazeb byl narušen. Děti reagují na různé věci jinak, než bychom čekali. Jinak přemýšlí, přestávají věřit vnějšimu světu.

Mozek dítěte se vyvíjí již v děloze cca do 3 let věku. Mozek traumatizovaného dítěte zraje jinak, než mozek dítěte spokojeného. Místo toho, aby si dítě vytvářelo spojení z bodu A do bodu B a potom zase do bodu C, tak jsou spojení zpřeházené. Dítě si utváří vzorce negativního chování. Když potom dítě na různé věci reaguje jinak, je to dané právě tímto.

Hlavním zdrojem pro utváření vzorců chování je rodina a prostředí, ve kterém dítě vyrůstá a lidé, se kterými se setkává. I když se nasadí dobrá péče, ale dítě bylo více traumatizované, vzorce negativního chování přetrvávají i do pozdějšího věku - do školky nebo do školy. Stává se tomu tak především u dětí, u kterých byla matka v těhotenství závislá na návykových látkách a jiné.

„Rizikovým obdobím je nástup mezi vrstevníky. Vrstevníci dítěti nerozumí, je jim protivné, možná se na ně moc lepí, nerozumí ironii. Vrstevníci začnou cítit, že je tady něco špatně. Potom se děti buď stanou obětí šikany, nebo sami šikanují.“

Rodiče to můžou změnit pouze hodně pozitivními zážitky, které pro dítě vytvoří. Zážitky jako hraní si spolu na pískovišti, stavění domečků v lese, lochtání na sedačce atd. Ne však materiálními věcmi, výletem do Disneylandu a podobně. Úkolem náhradních rodičů je upevňování oslabeného sebevědomí dítěte a budování jeho identity.

Je dokázáno, že čím dříve je dítěti, které nemůže z nejrůznějších důvodů vyrůst ve své vlastní rodině umožněno vyrůst v náhradní rodině, tím větší má naději na zdravý vývoj.

Sociální pracovnice dále zmiňuje další problém při začleňování dítěte, který ve škole nastává. Dle jejího názoru spousta učitelů neumí vždy správně uchopit občanskou nauku.

Učitelé si stále neuvědomují, že ve třídě je pár dětí, kteří pocházejí z rozvrácených rodin, jsou v osvojení nebo v pěstounské péči atd. Sociální pracovníce je toho názoru, že hodina lze udělat i jinak, tak aby tyto děti nebyly zasaženy. Uvádí negativní zkušenost jedné matky osvojitelky:

„Když děti měli popsat rodinu, její syn napsal, že má jenom maminku. Učitelka řekla, že má teda chudé vyjádření. Dítě nevědělo, co má psát, protože ví, že je osvojené, tudíž ví, že je někde jinde ještě jiná maminka. Tak napsal, že má maminky dvě. Učitelka se mohla pomínout a začala si myslet bůhví co.“

Jejich středisko vydalo už i knížku pro pedagogy, aby věděli, že hodina může probíhat jinou, šetrnější cestou. Knižka obsahuje texty pro pedagogy a pracovní listy pro děti v mateřské škole a na 1. stupni základní školy. Úryvek z knížky viz příloha č. 3.

Skrze předkládaný příběh a několik tvůrčích her mohou učitelé dětem přiblížit prostředí dětského domova. Děti se tak vcítí do pocitů a obav, které často mívají děti pobývající v dětském domově. Otázkou však zůstává, zda pedagogové chtějí své hodiny změnit od stereotypu. Zda chtějí touto cestou pomoci a ulehčit tak všem dětem, nejen z dětských domovů, začlenit se do společnosti.

Zkušenosti osvojitelék

Respondentka Alena neměla se začleněním svého chlapce do společnosti sebemenší problém. Dítě navštěvovalo Mateřskou školu, kde se naučilo, jak jednat se svými vrstevníky. Do kolektivu na Základní škole tudíž zapadlo skvěle.

„Jenom to učení ho moc nebavilo. Hlavně čeština, s tou bojoval nejvíc. Potom se ukázalo, že je dislektik.“

Také respondentka Martina uvádí, že s jejím chlapcem nebyl v tomto směru problém. Do školy zatím nechodí, ale každý všední den navštěvuje školku, do které se vždy moc těší.

Osvojitelka Dita svoji holčičku do školky nezapsala. Takže zatím nemůžeme posoudit, zda bude mít dítě v budoucnu problém se začleněním do společnosti.

Poslední respondentka Lenka naznačila, že její osvojené dítě nejspíše problémy se začleněním do společnosti mělo. Více si toto téma nepřála rozebírat, neboť je pro ni příliš osobní. S již dospělou dcerou není v kontaktu.

6 Výsledky

Z názoru respondentek vyplývá, že nesouhlasí se všemi novelizacemi, které k 1. 1. 2014 proběhly.

Osvojitelky zejména nesouhlasí s 3 měsíční odvolací lhůtou, která umožňuje biologickým matkám odvolat osvojení. Sociální pracovnice pokládá za špatný krok udělení soudu kompetenci k rozhodování o před adopční péči. Pokud biologická matka nevyužije § 823 Nového zákona, dítěti se prodlužuje doba, po kterou pobývá v ústavní péči.

Osvojení již zletilé osoby shledaly 3 osvojitelky jako novelizaci zbytečnou. Jediná respondentka Lenka by umožnila adopci zletilé osoby v případě silné oboustranné citové vazby dítěte a osvojitele. Po vysvětlení všech důvodů, při kterých může být osvojení zletilé osoby užitečné, uznaly smysluplný pouze ten důvod, když osvojitel osvojuje dítě, které bylo v době podání návrhu nezletilé a mezitím dosáhlo 18 let.

S novelizací týkající se vyjádření osvojovaného dítěte taktéž souhlasí všechny respondentky, kromě respondentky Lenky. Respondentka Lenka souhlasí, že by dítě mělo s osvojením souhlasit, avšak nemělo by to být dáno ze zákona.

S informováním dítěte o osvojení ve vhodné chvíli, nejpozději do 12 let souhlasí všechny respondentky až na respondentku Lenku. Dle jejího názoru by mělo být dítě o tomto faktu informováno na základě jeho vyspělosti, nikoli ze zákona.

První dny dítěte v nové rodině byly pro všechny osvojitelky náročné. Avšak pro každou byly tyto dny obtížné z jiného důvodu. Problémy, které z výzkumu vplynuly, byly: plachost a uzavřenost dítěte, problém fyzického přijetí, fyzické a psychické vyčerpání osvojitelek. Dále děti nebyly zvyklé na dotyk, na různé zvuky.

Řádnému začlenění dítěte do společnosti můžou nejčastěji bránit negativní vzorce chování, které si dítě vypěstovalo. U dítěte se můžeme se setkat s deprivací a traumatizací, kterou zapříčinil dlouhodobý pobyt v ústavní péči.

7 Závěr

Mnozí náhradní rodiče prochází náročným procesem osvojení. Den za dnem netrpělivě čekají na onen telefonát, který je informuje o nalezení vhodného dítěte. Avšak přijetím nového potomka jejich úsilí nekončí. Ten největší úkol je teprve před nimi.

U starších dětí si náhradní rodiče často neuvědomují, že děti zažily ve svém životě mnoho změn. Jen těžko mohou uvěřit, že příchod do nové rodiny bude změnou pozitivní a konečnou. Většina z nich nemá ani nejmenší tušení, jak vlastně normální rodina funguje. Děti mohou trpět deprivací, mohou mít negativní vzorce chování. S tím jsou spojeny problémy při začleňování mezi vrstevníky a celou společností.

V posledních letech se pro náhradní rodiče pořádají různé sezení a kluby, kde odborníci seznamují rodiče se vším, s čím se mohou při výchově setkat, co je může překvapit. Děti se v dnešní době rodí více se špatným zdravotním stavem. Prognóza vývoje je u dětí složitá a nedá se vždy jednoduše určit. Např. se u dětí může projevit fatální alkoholický syndrom, můžou pocházet z rodin, drogově závislých již po 2 generace. Děti se více rodí s Hepatitidou C, ale až ve 3 letech můžeme potvrdit, že dítě Hepatitidu C nemá. Uhlídat, aby se nemoc krví nepřenesla, je u dětí složitě.

Mezi rodiči a dětmi by mělo vzniknout pevné pouto, založené na lásce a upřímnosti, jakýsi vzájemný tanec mezi nimi. Snažit se mu porozumět a ve svém poslání vytrvat. V dnešní době se matky často zaměřují na četbu odborných knížek o výchově dítěte a vytrácí se rodičovská intuice. Není důležité, co si kde nastudujeme, ale to, že se dítěti soustředěně věnujeme, na což mnohé matky zapomínají.

8 Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

ARCHER, Caroline. *Dítě v náhradní rodině: [nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině]*. Vyd. 1. Překlad Petra Vlčková. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.

BAUER, Michal. *Vzdělání na dosah: sborník zkušeností a vzpomínek z projektu Adopce na dálku Arcidiecézní charity Praha*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2008, 58 s., [40] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-7387-102-4, s. 11.

BEDNÁŘ, Václav. *Nový občanský zákoník*. Vydání první. Karlovy Vary: Vysoká škola Karlovy Vary, o.p.s., 2015. ISBN 978-80-87236-25-3.

LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4., dopl., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8, s. 55.

PURVIS, Karyn B, David R CROSS a Wendy Lyons SUNSHINE. *Dítě v nové rodině*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4535-0.

RADVANOVÁ, Senta. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-182-2.

SCHOOLER, Jayne E a Jiří KOVAŘÍK. *Adopce: vztah založený na slibu : užitečné rady a postřehy pro adoptivní rodiče a pěstouny*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2002. ISBN 80-7255-066-7.

SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-334-6.

SOBOTKOVÁ, Irena a Veronika OČENÁŠKOVÁ. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3821-4.

ŠANDEROVÁ, Petra. *Tělesnost jako významný faktor procesu adopce: kulturně antropologický problém*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-046-9.

ŠVESTKA, Jiří. *Osvojení v československém právním řádu*. Praha: Univerzita Karlova, 1973. Acta Universitatis Carolinae.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

Internetové zdroje

Římské právo [online]. Antika, 2014 [cit. 2015-09-14]. Dostupné z WWW: <http://antika.avonet.cz/article.php?ID=1497>.

Osvojení a zahraničí [online]. Adopce.com, projekt náhradní rodinné péče [cit. 2016-01-09]. Dostupné z WWW: <http://www.adopce.com/adopce-osvojeni/osvojeni-a-zahranici/>

Mezinárodní osvojení [online]. Úřad pro mezinárodní ochranu dětí [cit. 2016-01-09]. Dostupné z WWW: <http://www.umpod.cz/osvojeni/>

Historie SOS dětských vesniček [online]. SOS dětské vesničky [cit. 2016-02-06]. Dostupné z WWW: <http://www.sos-vesnicky.cz/o-sdruzeni/historie/>.

Základní pojmy [online]. Adopce.com, projekt náhradní rodinné péče [cit. 2016-02-06]. Dostupné z WWW: <http://www.adopce.com/pestounska-pece/zakladni-pojmy/>.

Mzdy - vývoj mezd, průměrné mzdy 2016 [online]. Kurzy.cz [cit. 2016-02-18]. Dostupné z WWW: <http://www.kurzy.cz/makroekonomika/mzdy/>.

Roste počet profesionálních pěstounů za peníze. Dělalí si opravdu z dětí byznis? [online]. Krajské listy, 2015 [cit. 2016-02-19]. Dostupné z WWW: <http://www.krajskelisty.cz/praha/7808-roste-pocet-profesionalnich-pestounu-za-penize-kolik-dostavaji-a-proc-jim-lide-nadavaji-ze-z-deti-delaji-byznys-ctete-tvrda-fakta-i-nazory-z-obou-stran.htm>.

Základní rozdíly NRP [online]. Středisko náhradní rodinné péče [cit. 2016-02-18]. Dostupné z WWW: http://www.nahradnirodina.cz/zakladni_rozdily_nrp.

Otázky a odpovědi k pěstounské péči [online]. Sdružení pěstounských rodin [cit. 2016-02-18]. Dostupné z WWW: <http://www.pestouni.cz/#!pestounska-pece/cjg9>.

Kolik podpora dítěte v programu Adopce na dálku® stojí [online]. Adopce na dálku®, 2016 [cit. 2016-01-29]. Dostupné z WWW: <http://praha.charita.cz/zahranici/adopce-na-dalku/kolik-podpora-ditete-stoji/>.

Does Child Sponsorship Work? [online]. Evidence from Uganda using a Regression Discontinuity Design, 2009 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z WWW: <http://eml.berkeley.edu/~webfac/bardhan/wydick.pdf>.

Další zdroje

Nový občanský zákoník: zákon č. 89/2012 Sb. ze dne 3. února 2012. Praha: Ústav práva a právní vědy, 2014. Právo a management. ISBN 978-80-87974-01-8.

Dítě v náhradní rodině potřebuje i Vaši pomoc!, brožura, vydalo Středisko náhradní rodinné péče o. s., Praha 2011

Základní informace o osvojení (adopci), brožura, vydalo Středisko náhradní rodinné péče, spolek, Praha 2014.

Průvodce náhradní rodinou péčí, brožura, vydalo Středisko náhradní rodinné péče, spolek, Praha 2014

Zdroje Obrázků

<http://www.novinky.cz/zena/deti/192968-jak-fungovaly-baby-boxy-v-minulosti.html>

<http://oll.libertyfund.org/titles/2352>

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a1/Code_Napoleon__Copy_in_Military_Museum_-_Dresden_-_Germany.jpg

<http://www.kdejsitato.cz/pravo-a-spravedlnost/novy-obcansky-zakonik-2014.html>

Dítě v náhradní rodině potřebuje i Vaši pomoc!, brožura, vydalo Středisko náhradní rodinné péče o. s., Praha 2011

Seznam obrázků

Obrázek 1- Porodnice u Apolináře v Praze	19
Obrázek 2 - zákoník Code Napoleon	20
Obrázek 3 - zákoník Code Civil	20
Obrázek 4- Všeobecný občanský zákoník z roku 1811	20
Obrázek 5 - Ukázka pracovní listu č. 1	70
Obrázek 6 - Ukázka pracovní listu č. 2	71
Obrázek 7 - Ukázka pracovní listu č. 3	72

Seznam tabulek

Tabulka 2 - Dávky pěstounské péče	34
Tabulka 3 - Odměna pěstouna	35
Tabulka 4 - Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	37
Tabulka 5 - Rozdíl mezi adoptí a pěstounstvím.....	39
Tabulka 7 - Kolik podpora dítěte v programu Adopce na dálku® stojí	41

9 Přílohy

Příloha č. 1

ROZHOVOR - OSVOJITELKY

Věk:

Pohlaví:

V jakých letech probíhala adopce:-.....

- 1) Jak dlouho trval ve Vašem případě proces osvojení (od podání žádosti o osvojení až po rozhodnutí soudu o osvojení)?
- 2) Jak staré bylo Vaše dítě, když jste jej osvojili?
- 3) Objevily se v průběhu celého procesu nějaké problémy, které věc zkomplikovaly? Pokud ano, jaké a jakým způsobem byly vyřešeny?
- 4) Biologičtí rodiče osvojeného dítěte dali souhlas k osvojení:
 - a) přímo (ve vztahu ke konkrétním osvojitelům - Vám)
 - b) blanketově (souhlas předem, bez vztahu ke konkrétním osvojitelům)
 - c) dítě bylo osvojeno bez souhlasu rodičů z důvodu nezájmu
- 5) Souhlasíte s 3 měsíční odvolací lhůtou pro biologické rodiče, která přišla v platnosti s Novým občanským zákoníkem ke dni 1. 1. 2014?
- 6) S platností nového zákoníku jsou rodiče povinni dítěti oznámit, že bylo adoptováno, před školní docházkou. Souhlasíte s tímto zákonem? Uveďte důvody.
- 7) Řekli jste svému dítěti, že je osvojené, popřípadě chystáte se k tomu? Uveďte důvody.
- 8) Souhlasíte s novelou zákona, která je v platnosti od roku 2014, že dítě musí souhlasit s adopcí, pokud je mu více jak 12 let?
- 9) Souhlasíte s možností osvojení zletilé osoby? Uveďte důvody.
- 10) Popište, jak probíhaly první dny dítěte ve Vaší rodině. Jak si na Vás zvykalo, jak se asimilovalo do Vašeho prostředí a domova? Kdy jste jej představili celé rodině?
- 11) Mělo Vaše dítě problémy se začleněním do společnosti ať už ve školce či ve škole?

Příloha č. 2

ROZHOVOR – SOCIÁLNÍ PRACOVNICE

- 1) Jaký je Váš názor na 3 měsíční odvolací lhůtu, která přišla v platnosti s Novým občanským zákoníkem ke dni 1. 1. 2014?
- 2) S platností nového zákoníku jsou rodiče povinni dítěti oznámit, že bylo adoptováno, před školní docházkou. Myslíte si, že je tento zákon přínosem? Uveďte důvody.
- 3) Souhlasíte s novelou zákona, která je v platnosti od roku 2014, že dítě musí souhlasit s adopcí, pokud je mu více jak 12 let? Uveďte důvody.
- 4) Jak se stavíte k možnosti osvojení zletilé osoby? Souhlasíte s osvojením zletilého? Uveďte důvody.
- 5) Biologická matka dítěte musí osobně prohlásit, že se vzdává dítěte po uplynutí 6 týdnů od narození dítěte. Jaký je Váš názor na tuto skutečnost?
- 6) Co považujete za největší slabinu českého právního systému v oblasti osvojení?
- 7) Je v současné době proces adopce pro rodiče jednodušší než např. před 20 lety?
- 8) Zkracuje se průběžná čekací doba nebo naopak zvyšuje oproti minulosti?
- 9) Pozorujete nějaké změny v preferencích žadatelů oproti minulosti?
- 10) Jaké jsou nejčastější problémy, které se mohou vyskytnout během prvních dnů dítěte v nové rodině?
- 11) Jaké jsou nejčastější problémy, které se mohou vyskytnout při začleňování dítěte do společnosti?

Příloha č. 3

Ukázka pracovního listu pro učitele Mateřské školy

MATĚJ UŽ JE DOMA

Povím vám teď příběh o klukovi, který se jmenuje Matěj. Matěj je kluk jako buk. Je asi tak velký jako ty */doplnit dle aktuálního jména dítěte ve třídě/*, a když se ho zeptáte, kolik mu je let, usměje se, podívá se na vás velkýma hnědýma očima, otevře pěstičku a hrdě ukáže všech 5 prstů.

Na hlavě mu rostou neposedné vlasy, se kterými svádí každé ráno malou bitvu. I tak mu ale všichni říkají, že má místo vlasů na hlavě spíš vrabčí hnízdo.

Na sebe si Matěj nejraději obléká pruhované modro-bílé tričko. Uhádnete, děti, proč?

Ano, správně! Matěj chce být námořníkem. Plavit se po moři, ze stožáru pozorovat dalekohledem tajemné pevniny, bojovat s piráty o poklad, být pánem moří! To by byla paráda!

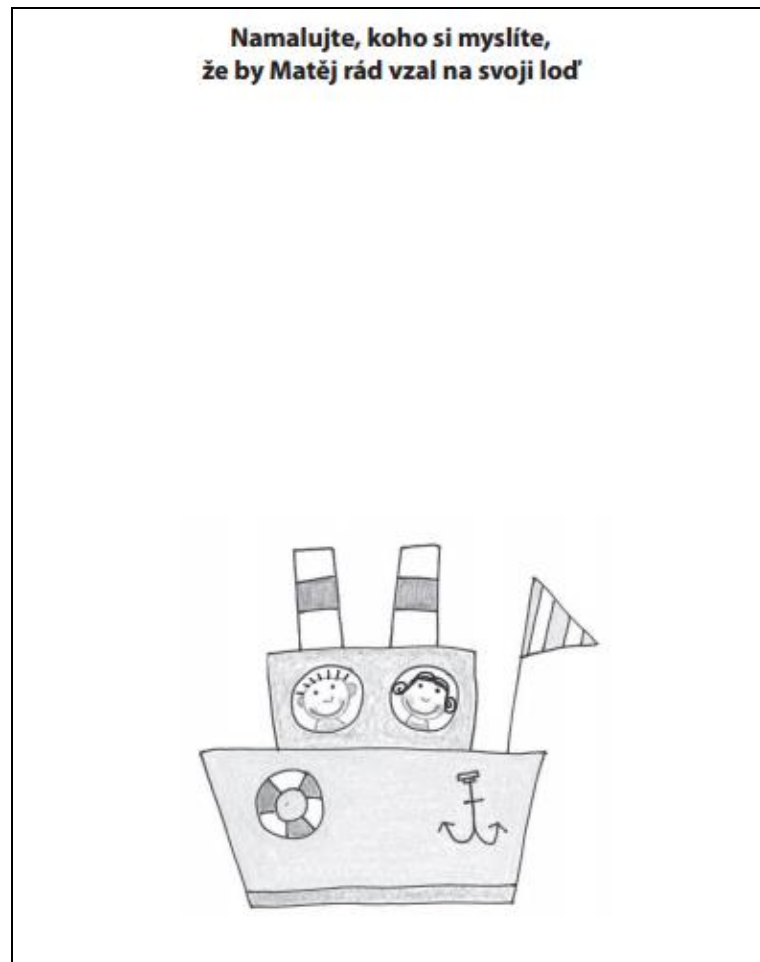
Zatím je ale Matěj jen malý kluk, který nebydlí na lodi a dokonce nebydlí ani doma.

Ptáte se, kde tedy může bydlet? Matěj bydlí v dětském domově. Co ale může znamenat „dětský domov“?

Představte si dům, jako je naše školka. Také je v něm herna, kuchyně, jídelna nebo záchody, jako je to tady u nás. Ale odpoledne, když si pro vás chodí rodiče, si pro Matěje a ani pro ostatní děti z dětského domova nikdo nepříjde. Matěj totiž žádné rodiče, kteří by přišli, nemá.

Když se narodil, určitě nějakou mámu měl, ale to už si Matěj nepamatuje. Byl ještě malé miminko, když ho dali do dětského domova. Asi proto, že se o něj neuměli postarat, myslí si Matěj.

Večeř, před usnutím bývá Matějovi často smutno. Kouká z okna a myslí na to, že už nechce být sám. Tak rád by s sebou na svoji vysněnou loď vzal ještě někoho dalšího! Kdo myslíte, že by to mohl být, děti?

**Obrázek 5 - Ukázka pracovní listu č. 1
Zdroj: Dítě v náhradní rodině potřebuje i Vaši pomoc!**

Je to tak. Nejvíc ze všeho, ještě víc, než stát se námořníkem, by si Matěj přál mít mámu a tátu.

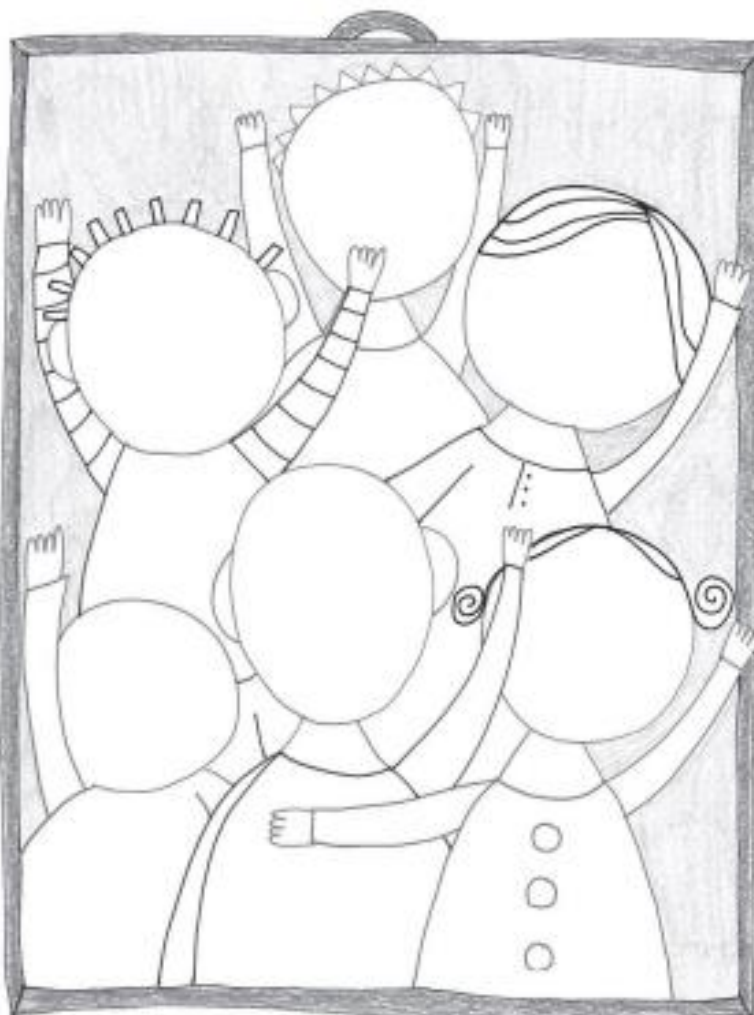
A jednoho dne se Matěj opravdu dočkal. Zrovna pozoroval dalekohledem z pokoje, ze svého kapitánského můstku, cestu, která vede k dětskému domovu. A tu se na ní objevili usměvavý pán a paní. Matěj si byl skoro jistý! To musí být oni! Plachty srolovat, vyhodit kotvu, máma a táta na obzoru!

**Poznáte, která cestička
vede k Matějovým rodičům?**

**Obrázek 6 - Ukázka pracovní listu č. 2
Zdroj: Dítě v náhradní rodině potřebuje i Vaši pomoc!**

**Domalujte do obrázku obličejě vás, dětí,
jak se těšíte na příchod nového kamaráda.**

**Obrázek 7 - Ukázka pracovní listu č. 3
Zdroj: Dítě v náhradní rodině potřebuje i Vaši pomoc!**

Ukázka pracovního listu pro učitele Základní školy

JONÁŠ UŽ JE DOMA

Budu vám teď vyprávět příběh o klukovi, který se jmenuje Jonáš. Jonášovi je 12 let, bydlí v našem městě a stejně jako většina z vás nerad vstává do školy.

Ve škole ho pak nejvíc baví přestávky a tělocvik. A aby ne! Ve třídě je oblíbený, má spoustu kamarádů a na tělocviku mu ne náhodou přezdívají „Švihadlo“.

Skoro každé odpoledne chodí Jonáš na tréninky breakdance. Musí se hodně otáčet, ale vynaložené úsilí určitě stojí za to. Loni dokonce vyhrál 3. místo v celorepublikové soutěži!

Jeho taneční kreaace obdivují i holky ze třídy, což dělá Jonášovi dobře, i když by to samozřejmě nikomu nepřiznal...

V podvečer se pak vrací domů, kde na něj čeká máma s večerí a brzy po něm přichází z práce i táta. Nebylo to tak vždycky. Prvních pár let vyrůstal totiž Jonáš v dětském domově.

Na tu dobu si dobře pamatuje. Pamatuje si na tety, které se o něho staraly, na kamarády, se kterými bydlel na pokoji, a na spoustu hraček, které měli v herně.

Taky si pamatuje, jak mu bylo líto, že mu dobrou noc dává pokaždé jiná teta a jen málokterá ho při tom pohladí po čele.

A nezapomene ani na to, jak mu bylo v noci smutno a brečival do polštáře. Proč dali Jonáše jako miminko do dětského domova, moc nevěděl. Bylo to nejspíš proto, že se o něj neuměli dobře postarat, myslí si...

Cvičení 1

„Víte, co je to dětský domov? Jak si ho představujete?“

Čas	20 min.
Materiál	Pro každou skupinu okopírovaný pracovní materiál ke cvičení 1, nůžky, papír A3, lepidlo, fixy.
Průběh práce	Třída se rozdělí do skupin po cca 6 dětech.
I. část	10 min. Nejdříve si každá skupina namaluje na papír jednoduchý obrys domu. Nad jeho střechu napíše „Dětský domov“. Poté si rozstříhá pojmy z pracovního listu č. 1 na jednotlivé části (je možné pro zkrácení času připravit předem). Úkolem skupiny je rozdělit pojmy na ty, které souvisí s životem v dětském domově, a ty, o nichž se domnívají, že nesouvisí. Související pojmy nalepí do namalovaného domu, ostatní nalepí okolo něj.
II. část	10 min. Pod vedením učitele probíhá porovnání jednotlivých zpracování. Ten dle potřeby doplní či dovysvětlí.
Závěr	„Dětský domov se vybavením může podobat tomu vašemu. Děti mají své hračky, pokoj, obývací, televizi, koupelnu. Co jim ale schází, jsou jejich blízcí, máma s tátou, kteří dělají váš domov opravdovým domovem.“

Obrázek 8 - Ukázka pracovní listu č. 4
Zdroj: Dítě v náhradní rodině potřebuje i Vaši pomoc!

Cvičení 2

„Co si Jonáš nejvíce přeje?“

Čas	15 min.
Materiál	Pro každého papír, tužka nebo pastelky.
Průběh práce	Každý si přes celý papír namaluje obrys hlavy s tělem do pasu. Papír si v horní části podepíše křestním jménem. Nad hlavu si dále napíše: „Čeho se nejvíce bojím?“ Do trupu namaluje velké srdce, nad které napíše: „Co si nejvíce přeji?“ Poté si děti zkusí představit, jaké by to bylo, kdyby vyrůstaly v dětském domově. Jaké by měly pocity? Své obavy a přání samostatně zapíší do svých postav. <i>Dle zvažení učitele je možné pracovat opět ve skupinách. V tom případě se nad postavu napíší jména všech členů skupiny.</i> Následuje společné prohlédnutí obrázků, učitel poukáže na přání a obavy, které se opakují. Na závěr učitel řekne, že podobná přání a obavy mají i děti v dětských domovech. Neboť i zde vyrůstají stejní kluci a holky, jako jsou v této třídě. To, že vyrůstají v dětském domově, neznamená, že provedli něco špatného nebo byli horší než ostatní. Jen se v jejich životech bez jejich zavinění odehrálo něco, co jim nedovoluje vyrůstat se svými blízkými.

Obrázek 9 - Ukázka pracovní listu č. 5
Zdroj: Dítě v náhradní rodině potřebuje i Vaši pomoc!